

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Інститут історії Церкви

Магістерська робота

**ЧЕРЕЗ ПІДПІЛЛЯ ДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ: ОТЕЦЬ ЙОСИП
ГОДУНЬКО - ДУШПАСТИР КАТАКОМЬНОЇ ЦЕРКВИ**

Студент 6-го курсу: Маркіян Заблоцький

Науковий керівник: Олег Беген,
кандидат історичних наук

Рецензент: о. Тарас Бублик,
кандидат історичних наук

Львів 2022

Заблоцький М.Т. Через підпілля до легалізації: отець Йосип Годунько душпастир Катакомбної Церкви: Магістерська робота: (041 «Богослов'я») / М.Т. Заблоцький/ Український католицький університет. Інститут історії Церкви; Наук. кер: к.і.н. Беген О. – Львів: УКУ, 2021. – 86 с.

Анотація. У цій праці досліджено та висвітлено життя та душпастирське служіння отця Йосипа Годунька в період радянської окупації Галичини. На основі кримінальної справи проаналізовано репресивну політику тоталітарної системи СРСР щодо священника Годунька. Представлено душпастирську діяльність ієрея Годунька на засланнях та після повернення з місць відбування покарання. Після повернення до Львова, священнослужитель Годунько вів активну душпастирську діяльність серед мирян, інтелегенції, молодого покоління. Отець Йосип дбав про розвиток Церкви та молоді, тому докладався до їхнього духовного та інтелектуального росту. Незважаючи на небезпеку арешту, ієрей Годунько сповнював свої священничі обов'язки: відправляв Літургію, вінчав, хрестив, сповідав. Боровся за право бути реабілітованим, адже не визнавав своєї провини, однак отримав реабілітації після своєї смерті.

Ключові слова: о. Йосип Годунько, каральні органи СРСР, арешт, переслідування, душпастирське служіння о. Годунька, реабілітаційний процес, публіцистична діяльність, легалізація ГКЦ.

Abstract. This work examines and highlights the life and pastoral ministry of Father Joseph Godunko during the Soviet occupation of Galicia. On the basis of the criminal case, the repressive policy of the totalitarian system of the USSR towards the priest Godunko was analyzed. Priest Godunko's pastoral activity in exiles and after his return from the places of punishment is presented. After returning to Lviv, the priest Godunko conducted active pastoral work among the laity, the intelligentsia, the younger generation. Father Joseph cared for the development of the Church and the youth, so he contributed to their spiritual and intellectual growth. Despite the danger of arrest, Priest Godunko fulfilled his priestly duties: he

celebrated the Liturgy, crowned, baptized, and confessed. He fought for the right to be rehabilitated, because he did not admit his guilt, but received rehabilitation after his death.

Keywords: Fr. Joseph Godunko, punitive authorities of the USSR, arrest, persecution, pastoral ministry of Fr. Godunka, rehabilitation process, journalistic activity, legalization of the GCC.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	2
ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ПОВОЄННІ РОКИ	9
1. Дії каральних органів СРСР проти греко-католицького духовенства	9
2. Перехід греко-католицького духовенства у підпілля	15
3. Арешт ієрея Йосипа Годунька.....	19
РОЗДІЛ II. СУД, ЗАСЛАННЯ, ПОВЕРНЕННЯ ОТЦЯ ЙОСИПА ГОДУНЬКА З МІСЦЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ТА ПОЧАТОК ПІДПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧАСИ “ХРУЩОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ” (1953-1964 рр.)	26
1. Судовий процес та вирок ієрея Йосипа Годунька.....	26
2. Важкий шлях до місця відбування покарання та душпастирська діяльність ієрея Йосипа Годунька у виправних таборах та на спецпоселенні	32
3. Адаптація отця Йосипа Годунька після повернення з місця відбування покарання та початок служіння під пильним наглядом органів безпеки	37
РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРІЮВАННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ (1964-1989 рр.) НА ПРИКЛАДІ ІЄРЕЯ ЙОСИПА ГОДУНЬКА	45
1. Душпастирська діяльність ієрея Йосипа Годунька та вплив на молоде покоління духовенства та мирян в умовах періоду Перебудови	45
2. Публіцистична діяльність отця Йосипа Годунька.....	51
3. Участь у процесі легалізації ГКЦ.....	55
4. Реабілітаційний процес ієрея Йосипа Годунька.....	58
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	70
ДОДАТКИ	78
ІЛЮСТРАЦІЇ	83

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

АІЦ – Архів інституту історії Церкви

арк. - аркуш

арх. – архів

АСУЛ – Архів Святоуспенської Унівської Лаври

вип. – випуск

вл. - владика

ГДА СБУ – Галузевий Державний Архів Служби Безпеки України

ГКЦ – Греко-Католицька Церква

ІЦ - Інститут Історії Церкви

КДБ – Комітет Державної Безпеки

КК – Кримінальний Кодекс

м. – місто

МВС – Міністерство Внутрішніх Справ

НКВС – Народний Комісаріат Внутрішніх Справ

НКДБ – Народний Комісаріат Державної Безпеки

о. – отець

ОУН – Організація Українських Націоналістів

р. – рік

Рв - Райвиконком

ред. – редакція

ред. кол. – редакційна колегія

РПЦ – Російська Православна Церква

рр. – років

с. – село

СБУ – Служба Безпеки України

спр. – справа

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

т. – том

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

УЦК – Український Центральний Комітет

ф. - фонд

ЦК КПРС – Центральний Комітет Комуністичної Партії Радянського Союз

ВСТУП

Греко-Католицька Церква впродовж своєї історії проходила через важкі випробування. Однак найбільш тернистий шлях ГКЦ розпочався із другої половини ХХ століття. Після смерті митрополита Андрея Шептицького та приходу радянської окупаційної влади на територію Західної України почався період гонінь та переслідувань ГКЦ, який тривав 43 роки. Повернувшись на західноукраїнські землі, радянська влада поставила собі за мету ліквідувати ГКЦ, що й здійснила у березні 1946 року у Львові в Архикатедральному Соборі святого Юра, де було проголошено «возз'єднання» ГКЦ з Російською Православною Церквою. Після цих подій доля греко-католицького духовенства була трагічною: тих, хто не захотів переходити в лоно РПЦ, очікував арешт, а відтак і виселення у місця відбування покарання. Однак священнослужителі, які відбували свої терміни ув'язнення, поверталися до рідних країв, де продовжували виконувати свої душпастирські обов'язки вже підпільно. Після повернення до рідного дому на священників очікувало багато випробувань, пов'язаних із тогочасною тоталітарною владою. Каральна машина СРСР всіляко намагалася унеможливити життя духовенства, яке не погодилося на «возз'єднання» та залишилося вірним своїй Церкві. Проте, незважаючи на всі ці небезпеки та переслідування, підпільні священнослужителі намагалися поширювати Добру Новину серед вірних ГКЦ.

Завдяки цим ісповідникам віри, якими були єпископи, священники, монахи та прості миряни, ГКЦ змогла не лише вистояти, але й розвиватися в тогочасних умовах. Беручи до уваги те, що велику кількість ієрархії та духовенства було знищено, радянській владі так і не вдалося досягти повної ліквідації ГКЦ, про що свідчить вихід Церкви з підпілля у 1989 році. Саме тому є важливим закарбувати в пам'яті тих, хто зміг вистояти та принести для Церкви ці рясні плоди виходу з підпілля та подальшого служіння Богові та Його людям.

Актуальність дослідження цієї праці полягає у висвітленні діяльності дій каральних органів радянських спецслужб, спрямованих на знищення ГКЦ та її клиру. Актуально буде дослідити на прикладі отця Йосипа Годунька

душпастирську діяльність греко-католицького духовенства, що в умовах репресій та під пильним наглядом тоталітарного режиму сповнювали свою місію у виправних таборах, а також після повернення до рідних країв з місць позбавлення волі. Ця тема є актуальною, тому що дає змогу отримати нову інформацію про те, яким було становище греко-католицького духовенства у Радянському Союзі на прикладі життя отця Йосипа Годунька.

Історична **новизна**: уперше на основі кримінальної справи з архіву УСБУ ЛО висвітлено методи репресивної системи Радянського Союзу щодо священника Йосипа Годунька та представлено його душпастирську діяльність на засланнях та після повернення з місць відбування покарання. Визначено ефективність впливу греко-католицького духовенства на розвиток та формування молодого покоління Галичини. Зібравши матеріали із ГДА СБУ та інтерв'ю очевидців, здійснено комплексне дослідження діяльності отця Йосипа Годунька у часі підпілля та проаналізував його вплив на розвиток підпільної ГКЦ.

Метою цієї праці є комплексний критичний аналіз життя та діяльності отця Йосипа Годунька в умовах репресій та переслідувань, а також особливостей душпастирювання в період підпілля ГКЦ.

Завдання праці:

- на основі історичних джерел та досліджень присвячених питанню катакомбної Церкви, представити дії каральних органів СРСР спрямованих на ліквідацію ГКЦ;
- висвітлити обставини арешту та обшуку в помешканні отця Йосипа Годунька та представити судовий процес над священнослужителем Йосипом Годуньком;
- проаналізувати умови перевезення на заслання та особливості душпастирської праці у місцях відбування покарання;
- дослідити адаптаційний період та душпастирську діяльність після виправних таборів отця Годунька під наглядом КДБ;

- висвітлити діяльність священника Йосипа Годунька у публіцистичній сфері та його вплив на молоде покоління;
- узагальнити душпастирську діяльність отця Йосипа Годунька у час підпілля Катакомбної Церкви.

Об'єктом магістерської роботи є постать греко-католицького священника-отця Йосипа Годунька.

Предметом цієї праці є діяльність греко-католицького духовенства в умовах переслідувань та репресій на прикладі отця Годунька.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1944 по 1989 рр, тому що в цей період починаються репресії та переслідування греко-католицького духовенства.

У роботі використано наступні **методи**: синтезу, аналізу, компаративний, хронологічний та узагальнення. У дослідженні використано **методологічний принцип історизму**.

Основними джерелами дослідження виступають матеріали кримінальної справи отця Йосипа Годунька, які знаходяться в архіві УСБУ ЛО та до цього часу не були дослідженими. З цих матеріалів дізнаємося, як проводилися арешт, обшук, допити ієрея Йосипа та методи діяльності тоталітарної машини СРСР. Також не менш важливими джерелами є архівні матеріали, які опубліковані у книгах В. Сергійчука *«Ліквідація УГКЦ»* та П. Франка *«Репресоване духовенство»*. У цих джерелах розповідається про початок репресій з боку каральних органів СРСР проти ГКЦ. Окрім цього, важливими є архівні матеріали Інституту Історії Церкви та приватного архіву автора, а саме низка інтерв'ю, із яких дізнаємося про життєвий шлях отця Годунька, про його арешт, суд та підпільне душпастирювання після повернення з місця позбавлення волі. Ще одна праця, яка описує арешт, утримання в тюрмі, переправлення до місця відбування покарання та ставлення слідчих до духовенства є *«Спомини»* Патріарха Й. Сліпого. Важливою є праця Б. Боцюрківа *«Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)»*, у якій автор досліджує хід подій по нищенню ГКЦ та період підпілля. Ще одним джерелом, у якому

висвітлюється адаптація та діяльність репресованого духовенства після повернення з виправних таборів, є дослідження С. Дмитруха *«Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха-редемпториста, Місцєблюстителя і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка»*. Важливими джерелами є статті отця Р. Каспришина *«Я не Русин, а Українець»* та Петрук О. і Погорілець Я. *«В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі»*, у яких висвітлюється життя та душпастирська діяльність отця Йосипа Годунька. Крім того, було використано статті Т. Бублика *«Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності комітету захисту УКЦ (середина 1980-х – початок 1990-х рр.)»* та Р. Бойка *«Особливості греко-католицького підпілля в Україні напередодні легалізації УГКЦ»*. У цих статтях розповідається про початки боротьби за легалізацію ГКЦ, про перші спроби виходу з підпілля, а також про привселюдні богослужіння.

Структура роботи. Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається зі вступу, списку скорочень, трьох розділів, висновків, списку джерел і літератури, додатків та ілюстрацій.

У **першому розділі** *«Становище Греко-Католицької Церкви в повоєнні роки»* описано дії радянських спецслужб проти ГКЦ, підготовку до ліквідації та офіційне знищення ГКЦ на соборі у Львові, перехід духовенства у підпілля, репресії духовенства. У цьому розділі представлено життєвий шлях та діяльність до арешту, а також сам арешт отця Йосипа Годунька.

У **другому розділі** *«Суд, заслання, повернення отця Йосипа Годунька з місця відбування покарання та початок підпільної діяльності в часи “Хрущовської відлиги” (1953-1964 рр.)»* розповідається про те, як відбувався судовий процес над отцем Йосипом Годуньком. Висвітлено, якими були умови перевезення до місця відбування покарання та якою була діяльність ієрея Годунька у виправних таборах Радянського Союзу. Також на прикладі отця Йосипа представлено, якою була адаптація греко-католицького духовенства, яке повернулося із заслання та яким був початок підпільного служіння священника Йосипа Годунька після звільнення з ув’язнення.

У третьому розділі «*Душпастирювання Греко-Католицького духовенства в умовах підпілля (1964-1989 рр.) на прикладі ієрея Йосипа Годунька*» проаналізовано душпастирську діяльність отця Годунька в умовах підпілля, його вплив на формування світогляду молодого покоління мирян та майбутнього духовенства. Висвітлено та представлено діяльність ієрея Йосипа у публіцистичній сфері та його участь у процесі виходу Церкви з підпілля.

РОЗДІЛ I

СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ПОВОЄННІ РОКИ

1. Дії каральних органів СРСР проти греко-католицького духовенства

З поверненням західноукраїнських земель під контроль радянської влади у 1944 році для Греко-Католицької Церкви (далі ГКЦ) настав час важких випробувань. 1 листопада 1944 року відходить у вічність очільник ГКЦ митрополит А. Шептицький, митрополичий престіл очолює Йосип Сліпий. Після смерті Шептицького з боку радянської влади почався тиск на ГКЦ, тоталітарна влада Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі СРСР) сприймала ГКЦ, як «ворога народу», адже Унійна Церква протистояла комуністичному режимові та підтримувала український народ. Відкрито знищити ГКЦ не вдавалося, тому що вона мала підтримку серед народу, тому радянська влада пішла на хитрість і вирішила «возз'єднати» ГКЦ з Російською Православною Церквою (далі РПЦ)¹.

У зв'язку з рішенням примусового «возз'єднання» ГКЦ з РПЦ радянськими органами безпеки було складено план ліквідації ГКЦ інструкцію №58, яку розробив і передав Сталіну 15 березня 1945 року полковник Карпов. У цій інструкції було детально прописано усі кроки операції по знищенню ГКЦ². Згідно з цим документом у Львові мала створитися Православна єпархія для «возз'єднання», а також утворитися Ініціативна група серед греко-католицького духовенства, яка підготує усе для проведення Львівського собору³.

Одним із перших кроків з боку каральних органів було залякування духовенства через проведення кампанії з дезінформації населення. На початку квітня 1945 року у видавництві «Вільна Україна» вийшла стаття авторства Ярослава Галана⁴ під псевдонімом Володимира Росовича «З хрестом чи

¹ Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)* / перекл. Н. Кочан за ред. Турія О. Львів: Видавництво УКУ, 2005. - С.89.

² Бабинський А. *Історія УГКЦ за 90 хвилин*. Львів: «Свічадо», 2018. - С.93.

³ Пашенко В. *Греко-католики в Україні*. Полтава, 2002. - С. 79-80.

⁴ Ярослав Галан – народився у липні 1902 року у м. Динув (нині Польща) в сім'ї службовця. З 1924 року був членом Комуністичної партії Західної України. Працював в обласній газеті «Вільна Україна», а також у газетах

ножем?»⁵. Автор статті відкрито критикував ГКЦ за ніби то співпрацю з ворогами СРСР: німецькими окупантами, Українською Повстанською Армією, а також звинувачував ГКЦ в антирадянській діяльності⁶. На підставі цих фактів із статті радянські органи безпеки чинили репресії щодо духовенства ГКЦ.

У подальшому тоталітарна каральна машина проводила арешти духовенства, про це свідчить документ, датований 9 квітня 1945 року «План заходів НКДБ УРСР щодо арештів греко-католицьких священників у м. Львові»⁷. У ніч з 11 на 12 квітня 1945 року було втілено цей план в дію й заарештовано всю Греко-Католицьку ієрархію: Львівських єпископів – митрополита Йосипа Сліпого, єпископів Миколая Чарнецького та Микиту Будку; Станіславівських єпископів - єпископа-ординарія Григорія Хомишина та єпископа Івана Лятишевського. Усім єпископам було запропоновано підписати перехід на православ'я, однак ні один з них не підписав цього документа⁸. У період з 12 по 14 квітня Народний Комісаріат Державної Безпеки (далі НКДБ)⁹ проводив обшуки у приміщеннях архикатедрального собору св. Юра¹⁰.

Наступним ударом по ГКЦ було проведення ще однієї хвилі арештів, а саме у ніч з 25 на 26 травня каральні органи СРСР арештували багато відомих священників, які були професорами і викладали у стінах Львівської Богословської Академії та Духовної семінарії. Також, по всіх районних центрах Галичини були проведені розмови із греко-католицьким духовенством, де

«Правда України» та «Радянська Україна». Автор багатьох статей, серед яких безліч антиунійних видань («З хрестом чи ножем?», «Я і Папа», «Отець тьми і присні», «На службі сатани», тощо). Його публіцистичні твори активно використовувалися органами НКДБ, як ідеологічне підґрунтя для ліквідації ГКЦ. Був убитий у жовтні 1949 року при загадкових обставинах. (Рубльов О., *Галан Ярослав Олександрович, Енциклопедія історії України: Т.2. / Інститут історії України НАН України* <http://www.history.org.ua/> (дата звернення: 12.03.2021)

⁵ «Ліквідація УГКЦ» // сайт: Територія терору, <http://www.territoryterror.org.ua/> (дата звернення: 11.03.2021).

⁶ Капітан Л., *Ліквідація Греко-Католицької Церкви у Закарпатті, 1945-1949 рр.: ідеолого-пропагандистська складова. // Красзнавство* вип. 3 (2012), 73.

⁷ «План заходів НКДБ УРСР щодо арештів греко-католицьких священників у м. Львові» / П. Франко, *Репресоване духовенство УГКЦ* / за ред. Є. Пронюка, Львів: ПП Фріауф Р. І. 2006. - С. 392-393.

⁸ *Мартирологія українських Церков у чотирьох томах, Т. 2: Українська Католицька Церква* / упор. О. Зінкевич, Т. Р. Лончина. Торонто – Балтимор: Українське Видавництво «Смолоскіп» ім. В. Симоненка, 1985. -С. 69.

⁹ Народний комісаріат державної безпеки (НКДБ УРСР) – орган державної безпеки СРСР, утворений 12 березня 1941 р. Завданням НКДБ була боротьба з діяльністю іноземних розвідок на території УРСР, а також оперативна розробка та ліквідація антирадянських елементів серед населення СРСР / «Словник термінів», сайт: Територія терору <http://www.territoryterror.org.ua/> (Дата звернення: 09.04.2021).

¹⁰ Боцюрків Б., *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*. - С. 100.

виставлено умови: клопотання про перехід парафій у лоно РПЦ, у випадку відмови священникам погрожували арештом¹¹.

Наприкінці травня 1945 року було створено Ініціативну групу, до складу якої входили о. Гавриїл Костельник¹², о. Михайло Мельник¹³ та о. Антоній Пельвецький¹⁴. Більшовицька влада поклала основні надії на о. Гавриїла Костельника, адже він користувався великою популярністю серед духовенства, мав ораторські здібності та хорошу освіту. Ще при першій окупації Галичини органи НКВД намагалися завербувати о. Костельника до своїх лав, тому натиснули на болюче – арештували його 17-літнього сина. З другим приходом Радянської влади о. Костельника було все ж завербовано, він став головним ініціатором Львівського собору та був представником Львівської єпархії. Отець Михайло Мельник представляв інтереси Перемишльської єпархії. Він також не відразу дав свою згоду, а лише після морального та фізичного тиску з боку органів безпеки СРСР. Найменш відомою особою з цих трьох є о. Антін Пельвецький, про його вербування мало що відомо, він був представником

¹¹ УГКЦ - переслідувана, та не подолана / упоряд. П. Голіней, Л. Струк. Делятин, 2007. - С. 34.

¹² Гавриїл Костельник (15.06.1886 - 20.09.1948) - священник, церковний і громадський діяч, публіцист, письменник, доктор філософії. Навчався на богословському факультеті львівського університету, після закінчення університету у 1911 році навчався у Фрайбурзькому університеті на філософському факультеті, де 1913 року захистив докторську дисертацію. Цього ж року отримав ієрейські свячення та повернувся до Львова, де проводив свою душпастирську працю, виконував обов'язки настоятеля Преображенської церкви та був катехитом у Академічній гімназії. Від 1920 року був професором Греко-католицької духовної семінарії у м. Львові, а від 1928 року обіймав посаду професора Греко-католицької богословської академії у м. Львові. Після арешту ієрархії ГКЦ у квітні 1945 року, погодився очолити ініціативну групу «возз'єднання» ГКЦ та РПЦ, а 8-10 березня 1946 втілював цей план ліквідації ГКЦ на так званому «Львівському соборі», де було прийнято рішення скасування артикулів Берестейської Унії та возз'єднання з РПЦ. 20 вересня 1948 року був убитий неподалік храму Преображення ГНІХ, повертаючись додому з ранішньої Літургії. (Рубльова Н., *Костельник Гавриїл Теодорович // Енциклопедія історії України: Т. 5. / Інститут історії України НАН України* <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 13.03.2021).

¹³ Михайло Мельник (21.10.1903 - 09.10.1955) - священник, церковний діяч, професор, доктор богослов'я. З 1925 року навчався у Перемишльській Греко-католицькій духовній семінарії, від 1927 року проходив студії у Єзуїтській колегії в Інсбруці (Австрія), де захистив докторат з богослов'я. у 1929 році отримав ієрейські свячення з рук єпископа Й. Коціловського, з 1933 року душпастирював у м. Нижанковичі Львівської області, а з 1944 року виконував обов'язки генерального вікарія Перемишльської єпархії. У травні 1945 року увійшов до ініціативної групи із возз'єднання, у 1946 році був висвячений на православного єпископа, брав участь у Львівському соборі 1946 року. У жовтні 1955 року помер в готельному номері від серцевої недостатності. (С.І. Дмитришин, *Мельник Михайло Іванович // Енциклопедія сучасної України* <http://esu.com.ua/> (Дата звернення: 13.03.2021).

¹⁴ Антоній Пельвецький – народився 28 січня 1897 року у с. Нагірянкa (Чортківський район) у сім'ї простих селян. Навчався в народній школі у Ягольниці, а також у гімназії в м. Тернополі. Вступав до монастиря оо. Василіан у Крехові, але через погане здоров'я покинув монастир. Навчався у римі, однак згодом закінчував студії у Станіславській духовній семінарії. Священіці свячення отримав у 1925 році і вів активну священничу діяльність: 3 роки був катехитом у Надвірній та 3 роки у Печеніжині. Від 1938 року був призначений парохом церкви в Копичинцях, а також сповняв уряд декана Гусятинського деканату. Належав до ініціативної групи по возз'єднанню, був висвячений на православного єпископа 24 лютого 1946 року в Києві («Два нові наші владика») // *Єпархіяльний вісник №5 (1946)*. С. 6-7.

Станіславівської єпархії¹⁵. Вони троє, як Ініціативна група по возз'єднанню, повинні були переконувати греко-католицьке духовенство перейти до РПЦ задля збереження Церкви у Галичині¹⁶.

28 травня Ініціативна група подала клопотання до Ради Народних Комісарів СРСР (далі РНК СРСР) про її затвердження та скликання церковного собору. Також Ініціативна група написала звернення до духовенства ГКЦ, у якому повідомлялося про створення групи з возз'єднання ГКЦ з РПЦ для того, щоб «[...]вивести нашу церкву з безладдя й безвлястя, у якому вона опинилась.»¹⁷.

Окрім діяльності центральної Ініціативної групи, у районах Львівщини було створено маленькі осередки, які підпорядковувалися о. Г. Костельнику. Завданням цих осередків було гуртування священників, які погодилися перейти на православ'я, та праця зі священниками, які ще не перейшли на православ'я. Наприклад, у Львівській області в Жовківському районі таким осередком керував Й. Винницький – греко-католицький священник, який «навернувся» на православ'я й агітував інших.

Задля більшого успіху у справі «возз'єднання» ГКЦ Ініціативна група влаштувала збори духовенства з метою переконати їх перейти в лоно РПЦ. Під час таких заходів було застосовано різні методи переконання священників, щоб ті подавали добровільні заяви на вступ в Ініціативну групу для проведення Львівського собору. Однак у більшості такі деканальні збори закінчувалися протестами з боку греко-католицького духовенства. Розуміючи негативні настрої клиру щодо «возз'єднання», тоталітарна машина застосовувала методи репресій та шантажу задля зміни думок священнослужителів щодо переходу на православ'я¹⁸. Співробітники органів безпеки погрожували священникам «фактами» про їхню «антирадянську діяльність», щоб вони розуміли, що якщо

¹⁵ Гриньох І. *Знищення Української Католицької Церкви російсько-більшовицьким режимом*, Мюнхен: «Сучасність», 1970. С. 19-21.

¹⁶ Бабинський А. *Історія УГКЦ за 90 хвилин*. Львів: «Свічадо», 2018. - С. 94.

¹⁷ Пашенко В. *Греко-Католики в Україні: від 40-х років ХХ століття до наших днів*. Полтава, 2002. -С. 84-85.

¹⁸ Білас В. *Репресії радянських органів держбезпеки проти УГКЦ у Львівській області (1944-1946)*, Український Визвольний Рух №15 (2011). -С. 240.

вони не підпишуть документа про вступ до Ініціативної групи, то цих «фактів» буде достатньо для того, щоб засудити їх на досить великий термін табірних робіт у далекому Сибіру¹⁹.

На противагу ініціативній групі відбувся протест греко-католицького духовенства проти передання всієї влади ГКЦ в руки Ініціативної групи. Священники всіх монастирів Львівської єпархії на чолі з архимандритом Климентієм Шептицьким написали лист до Голови Ради Народних Комісарів СРСР Молотова, у якому осудили дії влади стосовно арештованого єпископату та клиру, спротивилися діям Ініціативної групи, закликали до звільнення єпископів, тому що «[...] Сталінська Конституція виразно гарантує горожанам, а, отже, і нам, свободу совісти та віроісповідання»²⁰.

Радянська влада відреагувала на лист протестуючих священників аж через 2 місяці, коли вже більшість з тих 61 священників були арештовані. У відповіді йшла мова про те, що ієрархія ГКЦ була вороже налаштована стосовно СРСР, тому були арештовані. Натомість Ініціативна група отримала дозвіл на існування і почала процес возз'єднання з РПЦ, тому Рада у справах релігійних культур вважає, що вимоги, які були описані у листі протестуючих священників, не підлягають розгляду²¹.

Наслідком цих протестів духовенства проти Ініціативної групи та свавілля Радянської влади стали масові арешти греко-католицьких священнослужителів. Упродовж трьох місяців з жовтня по грудень 1945 року було арештовано 53 священники: 35 священників у Дрогобицькій області²² та 18 у Львівській. Однак такі дії не дуже мотивували духовенство ГКЦ до переходу на православ'я²³.

На початку 1946 року члени Ініціативної групи активізувалися щодо підготовки до Львівського собору. Усі фінансові питання взяла на себе Радянська влада, згідно з джерел тоталітарний режим виділив із бюджету 100

¹⁹ Боцюрків Б., *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)* С. 113-114.

²⁰ Там само, 114-115.

²¹ Там само, 117-118.

²² Дрогобицька область – адміністративно – територіальна одиниця УРСР, утворена у 1939 році з центром у м. Дрогоби́ч, ліквідована у 1959 р. Її території ввійшли до складу Львівської області. (Литвин М.Р. *Дрогобицька область // Енциклопедія історії України*: Т. 2 / <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 29.03.2021).

²³ УГКЦ - переслідувана, та не подолана / упоряд. П. Голіней, Л. Струк. Делятин, 2007. -С. 36.

тисяч карбованців на проведення собору. Голова Ініціативної групи надіслав запит в органи місцевої влади про дозвіл проведення заходів по об'єднанню ГКЦ з РПЦ на 7-10 березня 1946 року²⁴.

Отож, у лютому 1946 року було завершено всі приготування для проведення собору. Кожному делегатові було надано квиток до Львова і назад у найкращих вагонах залізниці УРСР. По прибуттю до Львова членів собору поселяли у готель «Брістоль», де ті проживали на час проведення собору. Для делегатів собору це перебування в готелі було двозначне: з одного боку, держава забезпечила хорошим харчуванням та напоями (вино, лікери тощо), проте членам собору не можна було виходити з готелю і не можна було когось приймати в себе на відвідини в готелі, як у місцях позбавлення волі. З готелю був лиш один маршрут – до Собору св. Юра і назад до готелю. За офіційними даними, делегатів на соборі було 216, однак насправді їх було близько 140, а серед делегатів собору були записані деякі священники, які вже кілька місяців до собору відійшли у вічність²⁵.

На соборі 8 березня 1946 року отець Гавриїл Костельник виголосив промову «Про мотиви возз'єднання Греко-Католицької Церкви з Руською православною Церквою», у якій доповідач розповів про негатив Берестейської унії, фальшивість Західного християнства та закликав делегатів до возз'єднання з православ'ям²⁶. Згідно з доповіддю о. Гавриїл Костельник закликав зректися унії з Римом та об'єднатися з РПЦ. Після чого цей документ було зразу винесено на голосування, під час якого всі делегати одночасно проголосували за прийняття такого рішення²⁷.

Наступного дня 9 березня чотири православні єпископи відправили Літургію у Соборі Юра, після чого було проведено обряд возз'єднання делегатів ГКЦ із РПЦ. Третього дня – 10 квітня – це була Неділя Православ'я, у цей день було відправлено Божественну Літургію, після чого на знак «возз'єднання» з

²⁴ УГКЦ - переслідувана, та не подолана / упоряд. П. Голіней, Л. Струк. Делятин, 2007. -С. 37-38.

²⁵ Пекар А. В., *Ісповідники віри нашої сучасності*, Львів: «Місіонер», 2002. -С. 31-32.

²⁶ Білас В., *Репресії радянських органів держбезпеки проти УГКЦ у Львівській області (1944-1946)*, Український Визвольний Рух №15 (2011). – С. 248-249.

²⁷ УГКЦ - переслідувана, та не подолана / упоряд. П. Голіней, Л. Струк. Делятин, 2007. - С.40-41.

православною церквою собору Юра було подаровано ікону Пресвятої Богородиці, яку привезли з Києво-Печерської Лаври. Собор був завершений урочистим обідом у ресторані «Брістоль». Лиш 10 квітня усі жителі Львова та околиць дізналися про «самоліквідацію» ГКЦ²⁸.

2. Перехід греко-католицького духовенства у підпілля

Після прийняття рішень так званого Львівського об'єднавчого собору ГКЦ та її духовенство, яке було проти цього заходу, залишилися поза межами державних законів. Радянська влада, всупереч конституції СРСР, яка говорить про відокремлення держави й Церкви, приймала ці рішення собору як дійсні на державному рівні. Згідно з цими положенням кожен греко-католицький священник, який не підписав православ'я, не визнавав рішень Львівського собору і продовжував душпастирювати, підпадав під кримінальну відповідальність як служитель забороненого культу. Таких служителів забороненого культу було щонайменше 281 особа, всі решта були засуджені або підписали перехід на православ'я²⁹.

Цікавим фактом є те, що до Другої світової війни у ГКЦ було приблизно 2500 священників, а після повернення Радянської влади на терени Галичини офіційно налічувалося 1270 священників, 997 з яких підписали перехід у лоно РПЦ³⁰. Після «возз'єднання» ГКЦ із РПЦ у 1946 році Радянською владою було забрано і передано на користування РПЦ приблизно 2500 храмів, а також припинено діяльність 195 монастирських спільнот³¹.

Незважаючи на «самоліквідацію» ГКЦ на Львівському соборі, велика кількість греко-католицького духовенства продовжує чинити опір діям Радянської влади щодо ліквідації ГКЦ. У спецповідомленні до вищих органів влади СРСР начальник Львівського управління НКДБ Воронін описує велику кількість негативних реакцій греко-католицького духовенства на Львівський

²⁸ Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*. - С. 150-153.

²⁹ Там само, 165.

³⁰ Бабинський А. *Історія УГКЦ за 90 хвилин*, Львів: «Свічадо», - 2018. С. 95.

³¹ Бабинський А. *Історія УГКЦ за 90 хвилин*. - С.98.

об'єднавчий собор та вказує на готовність священнослужителів ГКЦ звершувати своє служіння за своїм рідним уніатським обрядом³².

Попри арешти, репресії та терор щодо духовенства та вірних, кількість невдоволених ліквідацією ГКЦ не зменшувалася. Із записки уповноваженого РСРК³³ Кучерявого, який доповідав начальству, читаємо, що станом на 1 вересня 1946 року у Львівській області нараховується 48 священнослужителів, які чинять спротив переходу у лоно РПЦ та залишаються вірними Папі. Ці священники душпастирюють у церквах за межами Львова, у самому м. Львові не залишилось жодної греко-католицької парафії³⁴. Також є випадки, коли священнослужителі покинули своє місце служіння та переходили на цивільну роботу³⁵.

Спротив серед вірних ГКЦ був також досить великий. РПЦ намагалася всіляко викинути характерні ознаки греко-католицького обряду із вжитку населення Західної України, однак велика кількість традицій була залишена у церковному вжитку. Стосовно священників, які підписали перехід на православ'я, то серед них було багато таких, які належали до РПЦ, проте служили як завжди, навіть поминаючи Папу Римського³⁶. Однак вірні на своїх парафіях відмовлялися приймати священника, який був направлений до них православною ієрархією, а натомість провадили практику відправлення богослужінь, в яких не потребується участь священника³⁷.

Не менш бурхливою була реакція національно-визвольного руху щодо переходу ГКЦ на православ'я. Провід ОУН виступав проти такого розвитку подій і закликав у своїх листівках не вестися на подібні акції з боку радянської влади. Націоналісти вважали, що більшість духовенства є наляканою і тому підписує перехід у лоно РПЦ. До священників, які підписали православ'я, повстанці писали листи, у яких охарактеризовували священника як зрадника

³² Концур-Карабінович Н.М. *Греко-католицька церква. Початки підпілля*, Івано-Франківськ: «Нова зоря». – С. 2011, 146-147.

³³ Рада у справах релігійних культур.

³⁴ Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*. – С. 166.

³⁵ Концур-Карабінович Н.М. *Греко-католицька церква. Початки підпілля*, Івано-Франківськ: «Нова зоря». – С. 2011, 148.

³⁶ Бабинський А. *Історія УГКЦ за 90 хвилин*, 98-99.

³⁷ Там само, 99.

своєї нації та віри, тому ставили ультиматум забиратися зі свого місця служіння, інакше він буде суджений за революційними Законами³⁸.

До кінця 1946 року серед усього греко-католицького духовенства підписали перехід на православ'я 1111 священників, серед яких: Станіславівська єпархія – 277; Перемишльська – 203; Львівська – 532 священнослужителі. Однак слід зауважити, що із цієї кількості духовенства не всі добровільно, за власними переконаннями підписали перехід у лоно РПЦ³⁹.

Священнослужителі неохоче переходили у лоно РПЦ, про що свідчить статистика про кількість чинних парафій у Західній Україні станом на 1 листопада 1946 року: Тернопільська область – 136 парафій; Станіславська – 54; Львівська – 48; Дрогобицька – 32⁴⁰.

Незважаючи на утиски та репресії, священники, які відмовилися переходити в лоно РПЦ, діяли підпільно. Після ліквідації Церкви була потреба єрархії ГКЦ, тому у 1946 році о. Микола Хмільовський перебрав на себе обов'язки глави ГКЦ. Отець Хмільовський налагоджував діяльність підпільного греко-католицького духовенства до свого арешту у 1950 році⁴¹.

Духовенство, яке не підписало перехід на православ'я було назване, як «упірне». Їхня доля була доволі важкою, адже на велику частину з них чекав арешт, а їхні сім'ї (одружених священників) були виселені на східні терени України або ж у віддалені куточки СРСР (Воркута, Сибір тощо)⁴².

З моменту ліквідації ГКЦ у березні 1946 року було започатковано новий підпільний період душпастирювання греко-католицького духовенства. Священники, які перейшли у підпілля, були змушені адаптуватися під тогочасні реалії: нагляд з боку органів КДБ, відправлення Літургій поза межами храмів, проблема з браком речей для звершення богослужінь тощо. Здебільшого,

³⁸ Мизак Н. *Переслідування УГКЦ у 40-50-х рр. ХХ ст.: ліквідація і наслідки* // *Релігія та Соціум* №2(4) (2010). – С. 45-46.

³⁹ Концур-Карабінович Н.М. *Греко-католицька церква. Початки підпілля* - . С. 148.

⁴⁰ Пашенко В. *Греко-Католики в Україні: від 40-х років ХХ століття до наших днів*. Полтава, 2002. -С. 102-103.

⁴¹ Кагуй П. *Діяльність Української Греко-Католицької Церкви на теренах України у 1946-1990 роках* // *Катакомбна Церква*, Львів, 2009. -С. 35.

⁴² Гуркіна С. «Образ сили духу»: греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії після Другої світової війни і проблема персоналізації релігійних переконань та ідентичности // *Україна модерна*, 2007. – С. 106.

підпільні священники відправляли Літургії у приватних помешканнях парафіян, відбувалося це дійство звечора, при зачинених дверях та заслонених вікнах. У селі було відправляти значно легше, ніж у місті в багатоквартирному будинку, тому у квартирі Літургія повинна була бути лиш читаною або тихо співаною⁴³.

Вірні запрошували до себе підпільного священника, збираючись на підпільні відправи у приватних оселях, відлюдних місцях⁴⁴. Такі зібрання були доволі небезпечними, адже могли бути облави зі сторони КДБ. Потрібно було діяти дуже обережно, переважно підпільні священники служили лише у епітрахилі, оскільки його легко сховати під час можливої обвали з боку каральних органів СРСР. Також духовенство, щоб не наражатися на небезпеку, старалося не носити з собою церковні речі, саме у цьому їм допомагали миряни, які виробляли та зберігали утвар для відправлення богослужінь у себе в помешканнях⁴⁵.

Саме такі підпільні священники були найбільшою проблемою для тоталітарної машини СРСР, адже вони не були офіційно зареєстровані на якійсь парафії, натомість їздили служити по різних місцевостях, де була потреба вірних⁴⁶.

Про такі дії з боку греко-католицького духовенства висловлюється голова ради у справах РПЦ Григорій Карпов, представляючи церковну обстановку у Західній УРСР. З його слів дізнаємося, що духовенство проводить богослужіння по своїх оселях та у вірних в помешканнях, у чому їм ніхто не перешкоджає, адже радянський кримінальний кодекс не має вказівок щодо несення кримінальної відповідальності за ці дії⁴⁷.

Згідно з радянським законодавством кожен громадянин СРСР повинен бути працевлаштованим. Оскільки греко-католики опинилися поза межею

⁴³ Гавриш І. Душпастирська діяльність Греко-Католицького духовенства Станиславівської єпархії у «Катакомбний» період (1946-1989 рр.) // Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир», Богослов'я 7 (2015) 148-149.

⁴⁴ Бабинський А., Історія УГКЦ за 90 хвилин, 99.

⁴⁵ «Церква в підпіллі (1946-1989)» / сайт: Українська Греко-Католицька Церква <http://ugcc.ua> (Дата звернення: 01.04.2021).

⁴⁶ Сергійчук В. Нескорена Церква, Київ: 2001. – С. 235.

⁴⁷ «Інформація голови Ради у справах Російської православної церкви при Раді Міністрів СРСР Г.Карпова ЦК КПУ про необхідність детального вивчення дій колишніх уніатів, які ставлять питання про відновлення греко-католицької церкви» // В. Сергійчук, Нескорена Церква, Київ: 2001. – С.288-289.

існування у радянському суспільстві, то кожен підпільний священник був змушений влаштуватися на роботу, щоб не мати підстав для притягнення до відповідальності перед законом СРСР. Тому священники працювали на державних роботах або йшли навчатися у Вищі Навчальні Заклади (переважно молоді священники), водночас таємно виконуючи своє душпастирське служіння⁴⁸.

Греко-католицьких священників брали лише на низькооплачувані роботи, які були не престижними. Тиск з боку влади чинився також і на сім'ї підпільного духовенства, діти священнослужителів мали проблеми із вступом та навчанням у вишах УРСР⁴⁹.

Ще одними важливими осередками у період катакомб були монастирі. У них відправлялися богослужіння, священники з монастирів їздили правити по навколишніх селах. Станом на березень 1950 року на теренах Західної України (Львівська, Станіславівська та Закарпатська області) активно діяли 8 греко-католицьких монаших спільнот. Уповноважений у справах релігійних культів Вільховий у донесенні охарактеризовує греко-католицькі монастирі, як вороже налаштовані організації щодо радянської влади⁵⁰.

3. Арешт ієрея Йосипа Годунька⁵¹

Отець Йосип Годунько був активним душпастиром ГКЦ, початок його священничої діяльності припадає на першу половину 40-х років ХХ століття. Своє священниче покликання Йосип Годунько відчуває ще у молодому віці, у 15 років батько його привіз до Крехова, де юний Йосип вступив та навчався на новіціаті

⁴⁸ Гуркіна С. «Образ сили духу»: греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії після Другої світової війни і проблема персоніфікації релігійних переконань та ідентичності, 105-106.

⁴⁹ Гуркіна С., *Дві долі: греко-католицьке духовенство і радянська влада* // Схід/Захід: історико-культурологічний збірник. Вип. 11-12, Харків: ТОВ «НТМТ» 2008, 275.

⁵⁰ «Війна після війни (1944-1953)» / сайт: Територія терору <http://www.territoryterror.org.ua> (Дата звернення: 28.03.2021)

⁵¹ Народився Йосип Годунько 23 вересня 1906 року і місті Ярослав. Батько Йосипа працював судовим упорядником. Мати не працювала, займалася вихованням дітей. Згодом сім'я Годуньків переїхала до Кросценка, що над Дунайцем. У Кросценку Йосип Годунько закінчив школу та перший клас гімназії. Відтак Йосип з родиною перебрався до Лежайська над Сяном, де закінчив гімназійні класи (М. Марунчак, «Св. п. Й. Годунько — ревний священник і патріот» *Свобода* №26 (25.03.2019), 4).

у Крехівському монастирі⁵². Після Крехова поїхав до монастиря у Лаврів, де продовжив здобувати освіту, перший рік богословських студій та філософію вивчав у чернечій обителі міста Крестонополя (тепер це Червоноград)⁵³. Вже під час навчання у новіціаті Йосип Годунько виділявся великою любов'ю до України, ГКЦ та її обряду. Зі спогадів отця: «Протоігумен кличе, каже: «Брате, ти – великий патріот, тобі захотілося велеліпати обряду і тому не можеш бути між нами»⁵⁴. Саме тому тоді ще брата Йосипа відправляють в монастир у Жовкві, де він влаштувався на роботу у приватну друкарню отців Василіан, в якій пропрацював три роки⁵⁵. Час перебування у монастирі Жовкви був для брата Йосипа важким через його любов до східного обряду, тому брату Годунько порадили написати до митрополита Андрея Шептицького. Митрополит відповів на лист наступними словами: «Дорогий Брате, поки можеш, неси свій хрест. Але коли він буде для тебе затяжкий, прийди до мене, я тебе прийму»⁵⁶. Відтак з благословення митрополита Андрея Шептицького вступив до Богословської Академії у Львові⁵⁷, де навчався як надзвичайний слухач⁵⁸.

Закінчивши Богословську Академію у березні 1933 року, Йосип Годунько був висвячений на диякона, а згодом на священника. Перед свяченнями вийшов із згромадження отців Василіан і прийняв свячення у світському стані – цілібаті⁵⁹. Нижчі свячення Йосип Годунько отримав з рук митрополита Андрея Шептицького. Однак владика Андрей за станом здоров'я не зміг надати вищі свячення, тому священничі свячення йому уділив єпископ-помічник Львівський – владика Іван Бучко⁶⁰. Проте деякі джерела вказують, що святителем Йосипа Годунька був владика Микита Будка⁶¹.

⁵² Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірю 17 (1995) 3.

⁵³ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юер С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

⁵⁴ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірю 17 (1995) 3.

⁵⁵ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юер С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

⁵⁶ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі*, 3.

⁵⁷ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юер С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

⁵⁸ Надзвичайний слухач – студент, який мав мати мінімум 18 років та володіти достатніми знаннями для навчання у Академії (*Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської академії у Львові 1928-1929-1944*, Торонто - Чикаго 1973, 463-464).

⁵⁹ Каспришин Р. *Я не Русин, а Українець* // Місіонар №4(114) (2002) 25.

⁶⁰ Отець Йосип Годунько. Інтерв'ю від 1991 / Інтерв'юер Б. Гудзяк // спр. П-1-1-108.19.

⁶¹ Див. М. Марунчак, «Св. п. Й. Годунько — ревний священник і патріот» *Свобода* №26 (25.03.2019), 4.
Ірина Думка, Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юер С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

Після отримання свячень активно душпастирював, працював з молоддю, був вмілим проповідником, про що згадує о. Володимир Харина в день празника св. Петра і Павла у с. Космач:

О. Годунько мав там проповідь до гуцулів: щоб трималися разом, не перекручували свою мову, бо починають говорити польською... На другий день рано-вранці фіра вже стояла під нашою хатою. У Львові йому присудили заплатити 1000 золотих, оскільки їх не мав, то мусив сидіти у тюрмі на Бригідках⁶².

Під час першої окупації Галичини радянськими військами перебував на теренах Лемківщини у селах Щавник, Ястребник, Злоцьке, де активно працював на парафії: відкрив недільну школу, навчав релігії та патріотизму⁶³.

У цей час отець мав контакти з провідниками українського національно-визвольного руху. Отець намагався переконати їх у тому, що протистояння «мельниківців» та «бандерівців» є безглуздом. Був випадок, коли отець Йосип врятував капелана Армії Крайової, якого хотіли вбити українські націоналісти. Члени визвольного руху запитали в отця, у якому напрямку направився ворожий капелан, однак отець Годунько вказав в іншу сторону. Описуючи цей вчинок, отець говорив: «Я є католицьким священником, і недобре було б, коли я став би причетним до загибелі співбрата-поляка»⁶⁴.

Після повернення радянської влади у 1944 році, отець Йосип Годунько потрапив у список активних священнослужителів, які мають бути арештовані. Свідченням того є документ, датований 9 квітня 1945 року «План заходів НКДБ УРСР щодо арештів греко-католицьких священників у м. Львові». Один з пунктів цього плану стосується отця Йосифа Годунька, а саме: «Силами УНКДБ провести одночасно арешти священників Клюса Івана Миколайовича, Кравця Івана Івановича й Годунька Йосипа Михайловича[...]»⁶⁵.

Наступного дня, 10 квітня 1945 року, начальником 4 відділення 2 відділу УНКДБ по Львівській області старшим лейтенантом нацбезпеки Дровахіним

⁶² Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думасмо, Господи, що ми на небі*, 3.

⁶³ Там само.

⁶⁴ Каспришин Р. *Я не Русин, а Українець*, 26.

⁶⁵ Групова агентурна розробка «Рифи» / ГДА СБУ ф. 65, спр. С-9113, т. 20, арк. 286.

було видано постанову на арешт Годунька Йосипа Івановича, 1906 року народження. Підставою для арешту було вказано наступне:

У період возз'єднання Західної України з УРСР в 1939 році Годунько втік на територію Німеччини, де перебував до вторгнення німецьких окупантів в м. Львів в 1941 році. Будучи вороже налаштований по відношенню до Радянської влади, пішов на роботу в районний відділ УЦК м. Львова. Працюючи в УЦК, вів пропаганду серед населення, спрямовану проти Радянської влади, брав участь у вербуванні молоді в дивізію "СС-Галичина", використовуючи амвон церкви, виступав з проповідями антирадянсько-націоналістичного характеру⁶⁶.

Згідно з цією постановою було вирішено арештувати отця Йосипа Годунька, який на той час проживав у селі Дмитровичі Винниківського району (тепер Пустомитівський район) Львівської області, а в помешканні провести обшук⁶⁷.

Отця Йосипа підозрювали в злочинах, передбачених статтями 54-1 п. «а»⁶⁸ та 54-11⁶⁹ КК УРСР. Боячись, що отець Годунько може ухилитися від слідства, радянськими органами безпеки було видано рішення про обрання запобіжного заходу, у якому було постановлено: «[...]запобіжним заходом способів ухилення від слідства і суду Годунько обрати утримання під вартою, про що пред'явити заарештованому під розписку в справжній постанові»⁷⁰.

Арешт отця було проведено 11 квітня 1945 року разом з іншим активно діючим духовенством. Після арешту нарком держбезпеки УРСР С. Савченко надіслав спеціальне повідомлення до НКДБ про результати операції проти духовенства ГКЦ (Див. Додаток №1). У цьому листі Савченко пише про осіб, які представляють оперативний інтерес, серед яких і Йосип Годунько. Нарком пише про нього як про антирадянський елемент, який несе загрозу, тому що «[...]вів

⁶⁶ Постанова на арешт отця Йосифа Годунька / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 2.

⁶⁷ Там само.

⁶⁸ Стаття 54-1«а» КК УРСР - належить до розділу контрреволюційної діяльності, а саме за зраду батьківщини, вчиненій на шкоду воєнній міці СРСР, до неї входило: шпигунство, видача державної таємниці, перехід на бік ворога. Міра покарання: розстріл або каторжні роботи. // Кримінальний кодекс УРСР, Київ: державне видавництво політичної літератури УРСР 1950, 16.

⁶⁹ Стаття 54-11 КК УРСР – за організаційну діяльність, яка спрямована на підготування та вчинення злочинів передбачених у розділі контрреволюційної діяльності. // Кримінальний кодекс УРСР, Київ: державне видавництво політичної літератури УРСР 1950, 19.

⁷⁰ Постанова про обрання запобіжного заходу / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 3.

пропаганду [...], направлену проти радянської влади. [...] Під час арешту ГОДУНЬКО намагався втекти»⁷¹.

Під час арешту працівники НКВС увірвалися у помешкання отця Йосипа й запитали в нього, чи він має в хаті зброю? На що ієрей Годунько відповів: «Так, у мене є зброя». «Де вона?» - запитали працівники служби безпеки. «Ось тут», показавши на хрест, який стояв на книжковій полиці. Взявши його і поставивши на стіл, доповнив: «Ось моя зброя»⁷².

Після затримання отця органами безпеки СРСР було складено анкету арештованого, в якій описувалося всі дані про арештанта: Прізвище, ім'я, по батькові: Годунько Йосиф Іванович; рік та місце народження: 1906, м. Ярослав, Краковецька область; фактичне місце проживання та прописка до арешту: с. Дмитровичі, Винниківський район, Львівська область; останнє місце праці або занять до арешту: заклад: парафія-церква с. Дмитровичі; звання: священник; національність: українець; громадянство: СРСР; партійна належність: безпартійний; освіта: вища – богословська освіта; соціальна належність: з сім'ї службовця; судимість: несудимий; приводи (яким органом, коли[...]): не має; склад сім'ї⁷³.

Окрім анкети арештованого, у якій подавалися всі дані про арештанта, був словесний портрет, в якому описувалися основні риси ув'язненого: 1. Ріст: високий (171-180 см); 2. Фігура: худорлява; 3. Плечі: опущені; 4. Шия: не вказано; 5. Колір волосся: світло-русяве; 6. Колір очей: сірі; 7. Лице: прямокутне; 8. Лоб: високий, прямий; 9. Брови: дугоподібні; 10. Ніс: великий; пункти 11-14 (Рот, губи, підборіддя, вуха): не вказано; 15. Особливі прикмети: немає; 16. Інші особливості та привички: немає; Важливим пунктом є №17: Коли арештований⁷⁴: 12 квітня 1945 року⁷⁵.

⁷¹ «Витяг із спецповідомлення наркома держбезпеки УРСР С. Савченка до НКДБ СРСР про результати операції проти греко-католицького духовенства» / В. Сергійчук *Ліквідація УГКЦ. Документи радянських органів державної безпеки. Т. 1* / Упор. Н. Сердюк, С. Кокін, Київ: ПП Сергійчук М.І. 2006, 531.

⁷² Дуткевич Віталій, Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.

⁷³ Анкета арештованого / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 5-6.

⁷⁴ У словесному портреті вказано дату арешту 12 квітня, проте у постанові про вибір запобіжного заходу є графа: «Справжню постанову мені оголошено 11 квітня 1945 року», яке підписане о. Йосипом Годунько. // Пор. Постанова про обрання запобіжного заходу / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 3.

⁷⁵ Словесний портрет отця Йосифа Годунька / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 6.

Після арешту отця Годунька в його помешканні у селі Дмитровичі було проведено обшук, про що свідчить опис вилученого при обшуку. З цього опису дізнаємося, що обшук проводився начальником Винниківського Рв НКДБ⁷⁶ старшим лейтенантом нацбезпеки Гончаренком в присутності понятого громадянина Кривцуна. Співробітниками НКДБ було вилучено: особисті документи Годунька Й.І.; членська книжка Годунька, Українського Центрального Комітету №419662 (Варто зазначити, що саме членство в Українському Центральному Комітеті було однією із підстав для арешту і засудження отця Йосипа Годунька.); посвідчення про закінчення школи священників; книга «Українська церква» 1942 року.; гроші в сумі 2841 рублів⁷⁷.

Під час проведення обшуків у церкві та в будинку отця Годунька його дуже сильно побили церковним хрестом, а також прикладами автоматів. Внаслідок чого отець спробував втекти, щоб залишитися живим, однак співробітники НКВС⁷⁸ зловили отця Йосифа, перев'язали йому руки металевим дротом та відвезли до Винник⁷⁹.

У повоєнний період для ГКЦ настав великий час репресій та випробувань. Прийшовши на західноукраїнські землі, радянська влада почала реалізовувати план ліквідації Унійної Церкви. Згідно з планом, ГКЦ повинна була «добровільно» возз'єднатися з РПЦ, однак тоталітарна машина зробила це силою: спочатку арештувавши церковну ієрархію, опісля велику кількість греко-католицького духовенства.

Створивши Ініціативну групу по возз'єднанню з духовенства ГКЦ, каральна машина мала на меті інсценувати «самоліквідацію» Церкви, однак згідно з церковними канонами цей собор був неканонічний, адже на ньому не було жодного представника з ієрархії ГКЦ. Низкою арештів, залякувань,

⁷⁶ Рв НКДБ – Районний відділок Народного Комісаріату Державної Безпеки.

⁷⁷ Опис вилученого при обшуку / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 7.

⁷⁸ Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР – центральний орган держуправління у сфері держбезпеки, який забезпечував громадський порядок, охорону кордонів СРСР, виконання вироків, перевірка місць проживань громадян, тощо. («Словник термінів» // сайт: Територія терору, <http://www.territoryterror.org.ua> (Дата звернення: 21.07.2021).

⁷⁹ *Воєнна округа УПА «Буг»: Документи і матеріали 1943-1952 / Літопис УПА Т. 13 // НАН України, Київ-Торонто, 2009. С. 173.*

репресій радянською владою було проведено собор з ліквідації ГКЦ, однак Церква не перестала діяти, про що ми дізнаємося з численних доповідей і доносів різних чиновників та спецагентів тоталітарної машини СРСР.

Реакція духовенства і мирян на прийняття рішень собору була бурхливою. Проведено низку протестів зі сторони духовенства, вірні ГКЦ не хотіли приймати православне духовенство у себе на парафіях, а національно-визвольний рух надсилав священникам, які перейшли на православ'я листівки з погрозами розправи, якщо ті залишаться правити на їхній теренах.

Священнослужителі ліквідованої Церкви, перейшовши в підпілля, були змушені адаптуватися під тогочасні реалії суспільства, адже з прийняттям рішень Львівського собору вони опинилися поза законом. Проте, бачимо, що священники, які залишилися вірними своїй Церкві заручилися колосальною підтримкою серед своїх вірних, які їх фінансово забезпечували та допомагали у сповненні душпастирських обов'язків. Підпільне духовенство на свій страх і ризик сповнювало свої душпастирські обов'язки, переважно це було у приватних оселях мирян або десь у віддаленому, безлюдному місці.

Однак навіть після офіційної ліквідації СРСР не перестала чинити тиск на тих, хто не зламався під пресом тоталітарної машини. Цей тиск чинився не лише на самих священників, а також і на їхні сім'ї, що унеможливлювало нормальне життя у тогочасному суспільстві. Священників змушували офіційно працевлаштуватися, щоб священнослужителі не мали проблем із органами безпеки СРСР, однак працевлаштуватися вони могли лише на низькооплачувані роботи. Каральна система СРСР проводила масові арешти, під час яких жорстоко ставилася до так званих «служителів культу», які опинилися поза законом.

РОЗДІЛ II

СУД, ЗАСЛАННЯ, ПОВЕРНЕННЯ ОТЦЯ ЙОСИПА ГОДУНЬКА З МІСЦЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ТА ПОЧАТОК ПІДПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧАСИ “ХРУЩОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ” (1953-1964 рр.)

1. Судовий процес та вирок ієрея Йосипа Годунька

Провівши успішно спецоперацію по ліквідації ГКЦ, радянська тоталітарна машина продовжила масові арешти духовенства. Після затримання та обшуку у помешканні отця Йосипа Годунька у селі Дмитровичі, його було перевезено у тюрму до міста Львова для слідчо-оперативних дій.

Після ув'язнення на священнослужителя чекав нелегкий шлях допитів, знущань, мордувань та інших методів радянської каральної машини. Про ці методи слідства ми дізнаємося із споминів Патріарха Йосипа Сліпого: «Мене виводили на слідство день і ніч, так, що я буквально падав з ніг, і мене мусіли підтримувати, ведучи до слідчого судді»⁸⁰. Також слідчі застосовували різні методи для того, щоб зламати волю ув'язнених: не давали відпочивати, кричали, погрожували, доходило навіть до рукоприкладства⁸¹. Така сама доля очікувала й отця Йосипа Годунька.

Під час слідства отця Йосипа часто викликали на допити, які тривали годинами. Один із перших допитів відбувся 18 квітня 1945 року о 22:00, а завершився о 3:30 ночі. Під час цього допиту слідчий дізнавався чим отець займався до війни і під час німецької окупації, отець відповів, що займався викладацькою діяльністю (вчитель релігії) у школах міста Львова⁸². Після цих простих питань пішли більш конкретні, компроментуючі питання:

Слідчий: «Окрім викладацької діяльності, брали участь в будь-яких роботах, які проводила окупаційна влада?»

⁸⁰ Сліпий Й. *Спомини* / ред. І. Дацько, М. Горяча, Львів-Рим: Видавництво УКУ, 2017. – С. 159.

⁸¹ Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)*, 174.

⁸² Протокол допиту отця Йосифа Годунька (квітень 18 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 11-12.

Отець Йосип Годунько: «Ні, я ні в яких заходах, які проводила окупаційна влада участі не брав і ніякі роботи на завдання німецької влади не виконував.»

Слідчий: «В яких організаціях чи установах окупаційної влади ви брали участь або брали участь в роботі? Розкажіть слідству про це детально.»

Отець Йосип Годунько: «Ні, я ні в яких організаціях або установах окупаційної влади участі не брав і ніякої роботи за їхнім дорученням не виконував.»

Слідчий: «Ви говорите неправду, слідство має інформацію про те, що ви брали активну участь в роботі УЦК (Український Центральний Комітет⁸³), перебуваючи в місті Львові. Чому ви не хочете про це розказати?»

Отець Йосип Годунько: «В роботі УЦК я ніякої участі не брав»⁸⁴.

Отець Йосип під час німецької окупації брав участь в українському допомоговому комітеті. Отець Годунько допомагав провіантом населенню, з його споминів дізнаємося, як до нього прийшла одна полячка, якій він допоміг харчами. Вона сказала, що перейде в ГКЦ, однак отець сказав, нехай залишається тою, ким вона є⁸⁵. Проте він не був, як казали слідчі, «вороже настроєний по відношенню до радянської влади», а також не працював у делегатурі УЦК, як це твердили каральні органи СРСР⁸⁶.

Результатом цього допиту була ствердна відповідь слідчого отцю на його свідчення : «Ви арештовані за антирадянську діяльність[...]», однак ієрей Йосип Годунько попри довгий допит тривалістю понад 5 годин далі твердив: «Я антирадянською діяльністю ніколи не займався і своєї провини не визнаю[...]»⁸⁷.

На наступному допиті, який відбувся 24 квітня 1945 року слідчий випитувався, що отець робив в часі німецької окупації, на що той відповів, що допомагав бідним та потребуючим сім'ям з доручення митрополита, а також за

⁸³ Український Центральний Комітет (УЦК) - громадська організація українців у Генеральній губернії, яка проіснувала з серпня 1940 року по квітень 1945 року. Цей комітет був єдиним органом репрезентантом українства в губернії, контролювався німецькою владою. УЦК займався різною суспільною опікою дітей, інвалідів, сиріт, також займався шкільництвом, церковним життям, наукою. УЦК мав свого представника у Німеччині в Берліні. (Першина Т.С., *Український Центральний Комітет* // Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2: <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 24.07.2021).

⁸⁴ Протокол допиту отця Йосифа Годунька (квітень 18 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк.13.

⁸⁵ Каспришин Р. *Я не Русин, а Українець*, 26.

⁸⁶ Постанова на арешт отця Йосифа Годунька / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 2.

⁸⁷ Протокол допиту отця Йосифа Годунька (квітень 18 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк.14.

власною ініціативою⁸⁸. Однак слідчого мало що цікавили такі благодійні акції отця для помочі бідним, його більше цікавили факти, які він би міг використати проти ієрея Годунька, щоб інкримінувати йому кримінальні статті в антирадянській діяльності. На цьому допиті слідчого зацікавила діяльність отця в церкві Петра і Павла, де той був сотрудником.

Слідчий: «Ви проводили богослужіння в церкві?»

Отець Йосип Годунько: «Так, богослужіння в церкві я проводив щоденно»

Слідчий: «Під час богослужінь ви виступали з проповідями, якого вони були змісту?»

Отець Йосип Годунько: «Так, з проповідями я виступав, але рідко. Характер і зміст проповідей був про пояснення недільного євангелія[...]»

Слідчий: «З проповідями політичного характеру ви виступали, коли та по чиему ви завданню це робили?»

Отець Йосип Годунько: «Ні, з політичними проповідями я не виступав і ніхто мені такого завдання не давав. Зі сторони настоятеля церкви отця Івана Клюса була заборона виступати з будь-якими проповідями політичного характеру[...]»

Слідчий: «Ви говорите неправду! Слідству відомо про те, що ви в період німецької окупації, використовуючи церковну службу, виступали з закликом вступати в дивізію «СС-Галичина»⁸⁹ для активної боротьби з радянською владою. Розкажіть слідству про це більш детально.»

Отець Йосип Годунько: «Ні, я не виступав з проповідями вступати в дивізію “СС Галичина” і тому ніякої провини не визнаю.»

Однак слідчий і надалі твердив і приписував отцеві ці «правдиві» факти, які відомі слідству про заклики отця до боротьби з радянською владою⁹⁰.

⁸⁸ Протокол допиту отця Йосифа Годунька (квітень 24 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк.16.

⁸⁹ Дивізія СС-Галичина - військова формація галицьких українців, яка ввійшла до складу німецьких збройних сил під час Другої Світової війни. Впродовж Другої Світової війни назви дивізії змінювалися. (“Галичина, дивізія” // *Енциклопедія сучасної України*, сайт: <https://esu.com.ua> (Дата звернення: 18.09.2021).

⁹⁰ Протокол допиту отця Йосифа Годунька (квітень 24 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк.16-18.

Незважаючи на всі заперечення отця Годунька про факти слідства щодо його діяльності в УЦК та закликів вступати в лави дивізії «СС Галичина», слідчий видав постанову про пред'явлення звинувачення на Годунька Й.І., у якому написано, що отець брав участь у діяльності УЦК та виступав з політичними проповідями антирадянського змісту⁹¹.

Попри всі неправдиві звинувачення щодо отця він знав, за що його хочуть насправді засудити. Зі спогадів отця Віталія Дуткевича дізнаємося, що ієрей Годунько відмовився увійти до Ініціативної групи, яку очолював Гавриїл Костельник, що служило справжньою підставою для засудження отця⁹². Також отець Йосип Годунько згадує випадок, як під час слідства до нього в камеру прийшов славнозвісний Ярослав Галан, який запитав у отця: «За що ви сидите?». Отець відповів: «За вірність Католицькій Церкві». «Ні! Ви сидите за жовто-блакитну унію», - насміхаючись, сказав Галан. Годунько відповів: «Дякую за інформацію, пане Галан»⁹³.

Наступні допити проводилися у такому ж форматі, слідчий надалі приписував отцеві факти антирадянської діяльності, однак кожного разу добавляв щось нове. Під час допиту 11 травня 1945 року отцеві висунули ще одне звинувачення про співпрацю з Василіанським орденом з метою розповсюдження антирадянської літератури. Також було пред'явлено абсурдне звинувачення по книжці «Українські Церкви», нібито вона написана «в антиросійському дусі» і має відмітки, які були зроблені ним, хоч ієрей Годунько стверджував, що цю книгу йому дали і що він ніяких відміток там не ставив⁹⁴.

Також каральні органи СРСР вирішили використати діяльність священника Й. Годунька у публіцистичній сфері як ще одну причину для засудження. Для цього тоталітарна машина використовувала статті та публікації отця Йосипа у газетах та журналах. Були висунуті обвинувачення у написанні творів антирадянської тематики, проте ієрей і надалі заперечував ці всі

⁹¹ Постанова про пред'явлення звинувачення (травень 8 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк.19.

⁹² Дуткевич Віталій, Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.

⁹³ Каспришин Р. *Я не Русин, а Українець*, 26.

⁹⁴ Протокол допиту отця Йосифа Годунька (травень 11 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк.22-23.

звинувачення. Отримуючи постійні заперечення на всі висунуті звинувачення, слідчо-оперативна група чинила тиск на отця, говорячи, що той говорить неправду, тиснула, щоб отець признавався у всьому, що йому приписали⁹⁵.

Не отримуючи потрібного результату, а саме признання й підписання фактів, які було оголошено слідством, каральний орган представив отцю свідчення людей, які нібито бачили й чули, що отець під час німецької окупації у храмі Петра і Павла «закликав народ до боротьби з поляками та зі зброєю в руках боротися проти радянської влади за створення так званої самостійної України»⁹⁶. У документах справи знаходимо ці свідчення Чорна Валеріяна Йосиповича, який говорить про те, що отець закликав до боротьби проти поляків і що він не хотів співслужити з польськими священниками⁹⁷. Однак ні одного слова в цьому допиті немає про радянську владу і боротьбу проти неї. Оперативник сфальсифікував ці свідчення для того, щоб мати факти для висунення звинувачень у антирадянській діяльності проти підсудного ієрея Йосипа Годунька.

Ще одним із звинувачень отця було зберігання літератури, яка була антирадянського, націоналістичного характеру, серед якої було зараховано і статті самого отця Годунька. Ці матеріали були вилучені при обшуку у квартирі отця і взяті до уваги як важливі речові докази для винесення вироку⁹⁸. Усі допити ієрея Йосипа Годунька завершувалися одним і тим самим твердженням слідчого: «Ви говорите неправду! Слідству відомо про те, що[...]». Після цієї фрази приписувалися звинувачення, згідно з якими вирок міг бути лише один - антирадянська діяльність.

Попереднє розслідування було завершено 12 липня 1945 року, у протоколі про закінчення слідства йшлося, що дані докази, які були зібрані під час розслідування, достатні для того, щоб передати справу до суду⁹⁹. Також видано

⁹⁵ Протокол допиту отця Йосифа Годунька (травень 17 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк.24-26.

⁹⁶ Протокол допиту отця Йосифа Годунька (червень 6 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк.27.

⁹⁷ Протокол допиту до справи (грудень 15 дня 1944 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 32.

⁹⁸ Постанова про прилучення речових доказів до справи (липень 10 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 34.

⁹⁹ Протокол про закінчення слідства (липень 12 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 35.

обвинувальний акт, у якому було прописано всі ті факти, які були підставою для винесення вироку, а саме те, що Годунько в період німецької окупації займав посаду голови УЦК, що він, будучи священником церкви Петра і Павла, закликав на проповідях вступати до дивізії СС Галичина і впродовж довгого часу видавав твори антирадянського характеру (Див. Додаток №2). У цих звинуваченнях підсудний винним себе не признав, тому слідство призначило кару покарання у вигляді табірно-виправних робіт на термін 10 років¹⁰⁰.

Як бачимо, слідство заарештованих священників могло тривати більше року. Кінцевим етапом був суд, на якому всі докази були сфальсифіковані. Наприклад, митрополит Йосип Сліпий згадує, що його і єпископів Будку та Чарнецького було привезено до зали суду, де проти нього виступали свідки, які говорили неправду. Владика пише, що вирок був таким: «[...] шпiон Ватикана, враг советського народу, як церковний ерарх жив коштом народу, - словом, контрреволюція [...]», за що отримав найвищу кару – вісім років табірних робіт¹⁰¹. Такий вирок переважно застосовувався до всіх священнослужителів, які були заарештовані.

Подібний вирок чекав і на ієрея Йосипа Годунька. Передавши справу в'язня - отця Годунька в Київ на розгляд суду, слідчі наполягали дати отцеві термін 10 років позбавлення волі. Суд визнав винним отця Йосипа за статтею 54-1 «а» та 54-11 КК УРСР та засудив на вісім років каторжних робіт¹⁰². Зі спогадів Ірини Думки дізнаємося, що отець Йосип Годунько був заарештований у квітні 1945 року, а суд відбувся у березні 1946 року. Найбільш цікавим є те, що суд відбувся заочно, без присутності на ньому самого отця Годунька¹⁰³.

¹⁰⁰ Обвинувальний акт по звинуваченню Годунько Йосипа Івановича / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 38.

¹⁰¹ Сліпий Й. *Спомини* / ред. І. Дацько, М. Горяча, Львів-Рим: Видавництво УКУ 2017, 169.

¹⁰² Франко П. *Репресоване духовенство УГКЦ* / за ред. Є. Пронюка, Львів: ПП Фріауф Р. І. 2006, 194.

¹⁰³ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юер С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

2. Важкий шлях до місця відбування покарання та душпастирська діяльність ієрея Йосипа Годунька у виправних таборах та на спецпоселенні

Після довгого слідства з тривалістю майже рік часу та отримання вироку від каральної системи СРСР отця Годунька чекало ще одне важке випробування перед відбуванням покарання у ГУЛАГ¹⁰⁴, а саме переїзд у місце відбування покарання. Ця подорож була важкою, тому для когось вона ставала останньою. Ставлення з боку наглядачів було жахливим. В'язнів вивозили на заслання, як якусь худобу, у переповнених товарних вагонах. Умови переправлення були нестерпними, а сама подорож була довготривалою, у вагонах було холодно, жахливий запах, бракувало харчів¹⁰⁵.

Дорога до місця призначення не була легкою, тому що в'язні їхали по етапу¹⁰⁶. Це були дуже виснажливі переходи, адже неодноразово потрібно було йти по кілька кілометрів пішки від табору до станції або ж навпаки. Владика Йосип Сліпий у своїх споминах згадує такі етапи як «найбільш мучачі, просто вбивчі переходи»¹⁰⁷.

Харчування було різне: подекуди давали гарячу їжу, однак переважно давали «сухий пайок» - по 300 грамів на день. Попри брак харчів, найгіршим була нестача води. Також із хлібом давали солону рибу, через яку їм дуже хотілося пити. Нормою води на день був один кухоль. Кожен з в'язнів вибирав сам: випити все зразу чи пити впродовж дня і стерегти свій кухоль¹⁰⁸.

Самі вагони, в яких переправляли арештованих, були закритого типу, тому побачити денне світло можна було лише через шпарини у дошках. В'язнів не

¹⁰⁴ ГУЛАГ - система виправних таборів СРСР. Повна назва головне управління виправно-трудових таборів та трудових поселень. Створене це управління у липні 1934 року, з метою ізоляції «ненадійних елементів» радянського суспільства, а також використання їх, як робочої сили на благо Радянського Союзу. Під час існування ГУЛАГУ практикувалося перекидання в'язнів з одного місця відбування покарання, на інше, для відкриття нових таборів та виконання нових державних завдань. (Шаповал Ю.І. «ГУЛАГ» // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України, "Наукова думка", Київ 2004 <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 20.09.2021).

¹⁰⁵ «Документальний фільм «Справа «Рифи»», 2017, <https://www.youtube.com> (Дата звернення: 20.09.2021).

¹⁰⁶ По етапу – групу ув'язнених відправляють під конвоєм з одного табору в інший.// сайт: *Словник української мови (Академічний тлумачний словник (1970-1980))* <http://sum.in.ua> (Дата звернення: 20.09.2021).

¹⁰⁷ Сліпий Й., *Спомини*, 180.

¹⁰⁸ Епплбом Е. *Історія ГУЛАГу* / перекл. А. Іщенко, Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 144-145.

випускали з поїзда, їсти давали у відрах на залізничних станціях. Часто бувало так, що ув'язнені навіть не знали, куди їх везуть¹⁰⁹. В одному із таких вагонів їхав на заслання отець Йосип Годунько, спочатку до Донбасу, а звідти на Воркуту¹¹⁰.

Прибуття до табору – це був ще один стрес для ув'язнених, адже там панували свої правила та звичаї. Найперше всіх арештованих відправляли до лазні та брили їх повністю, бо, як правило, більшість із них мали воші. Наступним кроком було отримання одягу та номеру, замість імені, що було приниженням для людської особи. Наступним етапом був відбір, від якого залежала робота, на якій засуджений працюватиме, а також де і з ким буде жити¹¹¹.

Каральні органи дбали про те, щоб духовенство поселяли серед злочинців та вбивць, які знущалися, переслідували та обкрадали священнослужителів¹¹². А також до духовенства підселяли стукачів, які спостерігали за ними, провокували та доносили на них¹¹³.

Окрім знущань та переслідувань, не менш складним етапом була праця. Більшість виправних таборів були розташовані у віддалених краях Півночі, де зимовий період триває близько восьми місяців, а температура повітря сягає до мінус 50°C. Тому ані ватяні штани, ані тілогрійка не рятували від холоду і сильних вітрів¹¹⁴.

В один із таких виправних таборів для відбування покарання потрапив о. Йосип Годунько. Із споминів Ірини Думки дізнаємося, що отця Йосифа було відправлено працювати на лісоповал. Там він відморозив собі палець на нозі, після чого його перевели працювати на табірну пошту¹¹⁵.

¹⁰⁹ «О. Микола Пристай. *Арешт, заслання, розпад СРСР*», з арх. телестудії УГКЦ «Собор», 1996, <https://www.youtube.com> (Дата звернення: 15.12.2020).

¹¹⁰ Думка Ірина, Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

¹¹¹ Епллбом Е. *Історія ГУЛАГу*, 153-154.

¹¹² Сліпий Й. *Спомини*, 172.

¹¹³ Сліпий Й. *Спомини*, 184.

¹¹⁴ Пилявець Ю., Пилявець Р. «Каторга у СРСР (1943-1954 рр.): табори, контингент, умови утримання та праці в'язнів» // *Український історичний журнал*, вип. 2 (497), Київ: Інститут Історії України 2012, 100.

¹¹⁵ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

Половину свого терміну отець відбував у виправному таборі у Норильлазі, а другу половину терміну перебував у таборі на спецпоселенні¹¹⁶ Руднік, у місті Воркута разом з Іваном Шевчуком. Від нього дізнаємося, що «Йосиф Годунько на шахті не працював. Весь час копав траншеї, фундаменти, був на тяжких роботах (на роботу вели 4 озброєні конвоїри з собаками)»¹¹⁷. Після цих важких робіт отцеві вдалося перевестися на більш легку роботу нічним кочегаром в бухгалтерський відділ, проте отець Годунько довго там не затримався, тому що за тиждень часу ієрея Йосипа було звільнено через його публіцистичну діяльність (писав твори під час нічних чергувань)¹¹⁸. Однак згодом отцю Йосипу вдалося влаштуватися працівником на пошту, де він пропрацював майже до кінця свого терміну покарання¹¹⁹.

Усі ув'язнені були залучені до фізично важких робіт, таких, як видобування корисних копалин, праці на кар'єрах, лісоповалах, будівництві тощо. Робочий час у в'язнів становив десять годин на день, згідно з нормою. Однак на практиці тривалість робочого дня могла сягати більше дванадцяти годин. Також ув'язнених виводили на роботу під посиленним наглядом¹²⁰.

Серед охорони табору було поширене свавілля. Наглядачі та керівництво не зважали на недуги духовенства та змушували їх працювати. Наприклад, владика Сліпий у своїх споминах згадує, що був змушений працювати вночі, хоч був інвалідом та похилого віку¹²¹. Окрім важкої праці, за священниками стежили та доносили різні стукачі, також ці стукачі та донощики робили різні провокації для того, щоб зловити священника під час виконання душпастирських обов'язків. З кожним місяцем ближче до закінчення терміну відбування

¹¹⁶ Після відбування покарання деяким в'язням було заборонено виїжджати з міста, в якому вони відбували свій термін покарання, в одному із таких спецпоселень жив до свого звільнення о. Йосип Годунько. (Полушин Д.В. *Репрессированная культура: духовная жизнь Норильского исправительно-трудового лагеря в 1935-1956 гг.* // <https://memorial.krsk.ru> (Дата звернення: 22.09.2021).

¹¹⁷ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірю 17 (1995) 3.

¹¹⁸ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі*, 3.

¹¹⁹ Там само.

¹²⁰ Пилявець Ю., Пилявець Р. «Каторга у СРСР (1943-1954 рр.): табори, контингент, умови утримання та праці в'язнів», 95-96.

¹²¹ Сліпий Й. *Спомини*, 193.

покарання такі провокації ставалися дедалі частіше, тому духовенство повинне було бути дуже пильним, щоб не потрапити на гачок каральних органів¹²².

Проте, незважаючи на важку працю на каторзі, духовенство не забувало про своє священниче служіння. У деяких виправних таборах була змога служити Літургію, однак були й такі, де священнослужителі мусіли молитися приватно. Духovenство, використовуючи підручні матеріали, робило різні пристосування для служіння літургії, наприклад, отець Коломиєць зробив антиминос¹²³ з іконки Пресвятої Богородиці, а отець Юліан Тартанюк виготовив спеціальну ємність для зберігання святого елею¹²⁴. Також прикладом такого служіння був і отець Йосип Годунько, який вів активну душпастирську діяльність навіть у таких непростих умовах. Він зустрічався та спілкувався зі священниками, які також відбували покарання у цьому виправному таборі, серед яких було і римо-католицьке духовенство¹²⁵.

Під час перебування в ув'язненні дуже важливу роль відігравала локація заслання, адже були табори, у яких більш суворо ставилися до духовенства, тому в таких таборах відправляти Літургію священники не мали змоги, вони змушені були робити це приватно, потайки, служити з того, що було під руками. Наприклад, владика Величковський використовував для Літургії консервні накривки. Однак, окрім виправних таборів, були ще спецпоселення, на яких священнослужителі мали більше можливостей для душпастирського служіння, адже на таких поселеннях кожен мав свою хатину, у якій проживав. Тому на таких спецпоселеннях відправлялися Божественні Літургії, хрестилося дітей, уділяли Таїнство вінчання, проводили християнські похорони. Також старалися святкувати хоча б найбільші християнські свята, такі, як Різдво та Пасха¹²⁶.

¹²² Сліпий Й. Спомини, 194.

¹²³ Антимінос – чотирикутне полотно зі вишитими мошами святих, яке використовувалося для відправлення Літургії. / сайт: *Словopedia*, <http://slovoopedia.org.ua> (Дата звернення: 22.09.2021).

¹²⁴ Даценко С. «Віра в неволі. З особистих паратифів в'язнів ГУЛАГУ у фандовій колекції меморіалу» // *Військово-історичний меридіан*, №1 (23) Електронний науковий фаховий журнал 2019, 64-65.

¹²⁵ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹²⁶ *До світла воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви.*, Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2014. С. 30-32.

В архівних документах Красноярського краю за 1955 рік знаходяться свідчення про католицьких священників, які після відбування терміну на засланні були переведені на поселення, серед яких був і отець Йосип Годунько. В архівних свідченнях зазначається, що ця група священників проводила активну діяльність в середині 1950-х років. Духовенство, яке зазначене в архівних документах давало шлюби, проводило похоронні процесії та відправляло літургії, на які приходило багато людей української та польської національностей¹²⁷.

У документі зазначається про велику кількість людей під час похоронних відправ та під час вінчання. Тому вжито засоби безпеки у вигляді заборони на відправлення похоронних процесій, а також на масове скупчення людей. Також такі заходи проводити лише з дозволу органів безпеки СРСР та лише по наперед визначених маршрутах, а відповідальність за будь-які інциденти покласти на організаторів таких заходів¹²⁸.

Про діяльність священників, у переліку яких числився й отець Годунько, пише секретар міськкому. Секретар доповідає про діяльність священників під час різних заходів, таких, як похорони, весілля та інших релігійних церемоній¹²⁹. Спостерігаючи за цими діями священнослужителів та реакцією на ці дії збоку спецпоселенців, каральні органи вирішують вжити заходів щодо священників. Духовенство було обмежено в їхній діяльності, були обмеження в уділенні християнського похорону та в чині вінчання.

Вирішено викликати священнослужителів в комітет КДБ для проведення профілактичних бесід, під час яких давалося чітко зрозуміти, що без офіційного дозволу з боку радянської влади вони не мають права відправляти релігійні обряди, хоронити людей та проповідувати. Для того, щоб священники могли бути присутніми на похороні, потрібно було дозвіл від КДБ, який давався лише

¹²⁷ Дворецкая А.П. *Репрессированные католические священники на енисейской земле* // <https://memorial.krsk.ru> (Дата звернення: 23.09.2021).

¹²⁸ Дворецкая А.П. *Репрессированные католические священники на енисейской земле*.

¹²⁹ Полушин Д.В. *Репрессированная культура: духовная жизнь Норильского исправительно-трудового лагеря в 1935-1956 гг.* // <https://memorial.krsk.ru> (Дата звернення: 23.09.2021).

тоді, коли родичі померлого виявлять таке бажання. Якщо у померлого не було родичів, то його хоронили без релігійного обряду, адже в такому дозволу каральні органи не давали¹³⁰.

3. Адаптація отця Йосипа Годунька після повернення з місця відбування покарання та початок служіння під пильним наглядом органів безпеки

Після смерті Сталіна у 1953 році з'явилася велика надія для ГКЦ в УРСР, адже з виправних таборів було звільнено багато ув'язнених, серед яких велика кількість греко-католицького духовенства. Духовенство, яке поверталось із місць відбування покарання, мало різну долю. Одні, повернувшись із заслання до рідного краю, влаштовувались на державну роботу та таємно вели душпастирську працю. Інші після повернення з ув'язнення переходили служити в РПЦ або ж були повторно арештовані на другий термін¹³¹.

Після повернення до рідних країв на священників очікувало багато непростих випробувань, першим із яких було замкнуте коло радянської системи, в яке вони потрапляли: без працевлаштування не можна було мати прописку, і навпаки, щоб працювати – потрібно було прописку, однак її не хотіли видавати тим, хто мав на собі тавро ув'язненого. Також усі священнослужителі, які відбули термін покарання, дістали клеймо «ворог народу» та вважалися «неблагонадійними» для тоталітарного режиму СРСР, тому знаходилися під постійним наглядом спецслужб¹³².

З такою ж проблемою зіткнувся отець Йосип Годунько, який повернувся із заслання 27 травня 1953 року. Із спогадів пані Ірини Думки дізнаємося, що отець вертався до Львова поїздом, про що повідомив у телеграмі, яку відправив, будучи на пересадці в Києві. Коли приїхали до Львова, перед ієреєм Годуньком виникло запитання: де йому жити? Адже своєї домівки він не має, однак отець знайшов

¹³⁰ Сиротинин В. *Ксендзы в Сибири* // <https://memorial.krsk.ru> (Дата звернення: 23.09.2021).

¹³¹ Гуркіна С. «Образ сили духу»: греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії після Другої світової війни і проблема персоніфікації релігійних переконань та ідентичності // <https://uamoderna.com> (Дата звернення: 25.09.2021).

¹³² Дмитрух С. *Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха-редемпториста, Місцеблостителя і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка*, Львів: Свічадо 2007, 33.

прихисток в Ірини Думки та її батька. Пані Ірина згадує, як зустріли отця та привели додому: « [...] І все, і поснідали. Десь хотів іти (отець), а татко каже: а куди підеш, в нас є багато місця, залишайся в нас. Так лишився в нас тут»¹³³.

У паспорті священника ставився штамп «Служитель культу», через який він довго не міг влаштуватися на роботу. Тому куди б не пішов священнослужитель працевлаштовуватися, то всюди діставав відмову після перегляду його паспорта¹³⁴. Проте священнослужителі були зобов'язані знайти собі офіційне працевлаштування, адже без офіційного місця праці духовенству загрожувала надмірна увага збоку каральних органів СРСР, що могло завершитися навіть арештом.

Священники через судимість і свій духовний сан не могли влаштуватися на високооплачувані та престижні роботи, тому були змушені працювати кочегарами, сторожами, двірниками тощо. Наприклад, отець Володимир Стернюк¹³⁵, який закінчив вищі студії у Лювенському Католицькому університеті, був змушений працювати сторожем у парку Залізна Вода¹³⁶.

Отець Йосип Годунько, повернувшись із заслання, також повинен був влаштуватися на якусь роботу, щоб не привертати до себе уваги зі сторони органів безпеки, які стежили за священниками ГКЦ. Проте отець Йосип не захотів йти на такі прості роботи, як кочегар чи сторож, тому ієрей Годунько записався на вечірні курси санітарів¹³⁷ та після закінчення цих курсів пішов працювати в лікарню Інвалідів Вітчизняної війни. Однак на тому отець не зупинився, він, працюючи в лікарні санітаром, подав документи на вступ до

¹³³ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смолюк // АПЦ спр. П-1-1-108.15.

¹³⁴ Тихий о. Ярослав. Інтерв'ю від 22.02.2004 / інтерв'юєр Л. Ющик // АПЦ спр. П-1-1-80.

¹³⁵ Володимир Стернюк – народився 12 лютого 1907 року у м. Пустомитах Львівської області. У 1927 р. вступив до чернечого згромадження отців-редемптористів у місті Сант-Тронді (Бельгія), а 1931 р – прийняв довічні обіти. Вищі студії здобував у Боплато та Лювені. У липні 1931 року був висвячений на священника єпископом В. Ладикою. Працював у Галичині, Волині, Тернополі, Львові. Був арештований і вивезений на заслання в Архангельську область, біля міста Єрцево. Повернувся з виправних таборів до Львова у 1952 році. Після повернення працював сторожем, помічником бухгалтера, санітаром та медбратом. У 1964 році отримав єпископські свячення з рук владики В. Величковського, з 1972 року був Місцєблостителем ГКЦ. Помер 29 вересня 1997 року. («Великий Син Української Греко-Католицької Церкви і Українського народу Архієпископ Володимир Стернюк» // *Львівські Архієпархіальні Вісті* 1997 №5 (Дата звернення: 28.09.2021).

¹³⁶ Дмитрух С., *Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха-редемпториста, Місцєблостителя і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка*, 34.

¹³⁷ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі*, 3.

фельдшерської школи. Після завершення цієї школи фельдшерів продовжив працювати в лікарні Інвалідів Вітчизняної Війни, однак вже як фельдшер. Пані Ірина згадує, що до отця думки дуже прислухалися навіть старші лікарі: «[...] Не раз казав до мене, що старі лікарі його питаються щось за хворого. То він сказав діагноз, він ліпший, як ті (йде мова про молодих лікарів) не раз визнавався»¹³⁸.

Підпільна Церква та її духовенство зіткнулася зі значними перешкодами, які створювала тоталітарна система. Проте, незважаючи на перешкоди та визначений соціальний статус «ворог народу», після повернення у звичне життя тогочасного радянського суспільства священники продовжували вести свою душпастирську діяльність¹³⁹. З доповідної записки за 1956 рік дізнаємося, що на території Львівської області було 114 уніатських священників, 75 монахів та 165 монахинь, які не дали згоду перейти на православ'я¹⁴⁰.

Всі церкви ліквідованої ГКЦ були закриті або перетворені на склади, магазини, тому для відправлення Літургії священники з вірними збиралися по хатах. Про підпільне богослужіння згадує отець Даньків. Він розповідає, що Літургія правилася при замкнених дверях, вікон вдень не закривали, а збиралися на відправу по декілька осіб¹⁴¹.

Зі спогадів отця Methodія Костюка дізнаємося, що кожен священник мав свій стиль душпастирювання. Було два типи священників: одні не хотіли підставляти своїх близьких, тому служили більше на явочних квартирах (вдома у когось з парафіян), а другі приймали вірних та служили у себе вдома. До першого типу душпастирів належав отець Михайло Винницький, який переважно служив у когось з парафіян. До другої категорії священників належав отець Герман Будзінський, який дуже мало ходив по парафіянах, однак завжди можна було прийти до нього до хати¹⁴². Також до цієї другої когорти священників належав і отець Йосип Годунько.

¹³⁸ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смолюк // АПЦ спр. П-1-1-108.15.

¹³⁹ Сергійчук В. *Нескорена Церква: подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*, Київ: «Дніпро», 233.

¹⁴⁰ Доповідна записка про церковників і сектантів // ГДА СБУ т.2, спр. 2276, арк. 1.

¹⁴¹ Даньків о. Іван. Інтерв'ю від 05.04.2002 / інтерв'юєр Ю. Сенів // АПЦ спр. П-1-1-465.

¹⁴² Костюк о. Methodій. Інтерв'ю від 14.03.2002 / інтерв'юєр І. Никифоров // АПЦ спр. П-1-1-645.

Зі спогадів отця Севастіяна Дмитруха дізнаємося, що отець не їздив по селах, тому що був вже старшого віку, однак відправляв Служби Божі у Львові по квартирах, у себе в квартирі, часто до нього приходило багато мирян, духовенства. Також отець давав шлюби, хрестив дітей, на Пасху святив пасхальний кошик для вірних, які до нього приходили і просили про освячення¹⁴³.

Священнослужителі, які вели душпастирську діяльність часто потрапляли під нагляд каральних органів. У їхніх помешканнях проводилися обшуки, їх викликали на допити або могли утримувати годинами у слідчому ізоляторі. Наприклад, дружина отця Романа Каспришина згадує, як до нього прийшли на роботу і влаштували обшук, а після цього забрали до управління КДБ на допит і утримували його впродовж чотирьох днів у слідчому ізоляторі¹⁴⁴.

Отець Йосип Годунько, з моменту свого звільнення потрапив під нагляд КДБ. За ним велося спостереження, до нього в гості часто навідувалися працівники каральної системи СРСР. Із архівних матеріалів дізнаємося, що КДБ намагалося скомпрометувати ієрея Годунька шляхом опублікування в пресі документів, в яких отець Годунько нібито мав інтимний зв'язок з молодими жінками. Також на отця Йосипа готувалася документація для його повторного арешту як антирадянського персонажа, вилучення його творів антирадянського характеру, які отець намагався вивезти за кордон¹⁴⁵.

У 1957 році отцеві Годунькові прийшла телеграма, у якій повідомлялося про смерть його матері у його рідному містечку Лежайську (Польща)¹⁴⁶. Однак слідчі органи КДБ не хотіли його впускати, вважаючи, що ієрей Годунько скористається поїздкою до Польщі для своїх злочинних помислів¹⁴⁷. Від агентів, які були завербовані, КДБ довідалося, з якими намірами отець їде до Польщі

¹⁴³ Дмитрух Севастіян. Інтерв'ю від 06.10.2021 / Інтерв'юер Заблоцький Маркіян // Приватний архів автора.

¹⁴⁴ Каспришин Надія. Інтерв'ю від 09.12.2018 / Інтерв'юер Заблоцький Роман // Приватний архів автора.

¹⁴⁵ Завдання компрометування отця Годунька // ГДА СБУ т.2, спр. 2276, арк. 47.

¹⁴⁶ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹⁴⁷ Донесення на Годунька Й.І. // ГДА СБУ, ф.65, спр. С-9113: «Групповая агентурная разработка “Рифы”» Том 1, арк. 277.

насправді. Агент «Бубнов» доповів співробітникам КДБ, що отець Йосип Годунько розповідав про свої плани:

Тільки б виїхати за кордон, в там він (Годунько) дасть собі раду. Далі Годунько виражався, що не думає затримуватися в Польщі. Навіть якщо йому не вдасться офіційно виїхати, то він постарается через порт Гдиня виїхати неофіційно. Головне, сказав Годунько, щоб йому вдалося виїхати звідси. Він останнім часом задумується, як би то йому не прийшлося тікати звідси в Польщу без всяких дозволів [...] ¹⁴⁸

Інший агент на прізвисько «Черемош» доніс в слідчий апарат СРСР про антирадянські вислови, які були сказані отцем Годуньком: «Отче, якщо Бог дасть дожити, я всі жахи більшовизму опишу окремими споминами, нехай ті, котрі не бачили, знають, як виглядає більшовизм зблизька» ¹⁴⁹. Однак ієрей Годунько почав писати до Голови Ради Міністрів СРСР Микити Хрущова про надання дозволу поїхати до матері на похорон та домогтися цього дозволу ¹⁵⁰.

З архівних матеріалів дізнаємося, що КДБ цей виїзд за кордон хотіла використати для арешту отця Йосипа, адже вони вважали, що цю поїздку може використати керівництво підпільної ГКЦ для здійснення своїх планів, а саме-передачі своїх листів та різної антирадянської літератури. Також у цьому плані арешту отця зазначається, що єпископ Чернецький та Рудь можуть спробувати переслати через Годунька антирадянський рукопис митрополита Йосипа Сліпого, а також і «[...] іншу зібрану ним (Годуньком) наклепницьку інформацію на радянську дійсність» ¹⁵¹. Тому УКДБ вирішило, що при перетині кордону на КПП «Мостиська» потрібно ретельно перевірити священника Годунька і відправити його на допит в управління УКДБ ¹⁵².

Також, отець Годунько, підпільно сповняючи своє душпастирське служіння, був викликаний на допити в управління КДБ. На одному із таких допитів майор КДБ Тарасенко розпитував про діяльність отця після повернення із заслання:

¹⁴⁸ Донесення на Годунька Й.І. // ГДА СБУ, ф.65, спр. С-9113: «Групповая агентурная разработка “Рифы”» Том 1, арк. 277.

¹⁴⁹ Там само, 277.

¹⁵⁰ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹⁵¹ Донесення на Годунька Й.І. // ГДА СБУ, ф.65, спр. С-9113: «Групповая агентурная разработка “Рифы”» Том 1, арк. 278.

¹⁵² Там само, 279.

Майор Тарасенко: «Якого Ви віросповідання?»

Отець Йосип Годунько: «Я за віросповіданням греко-католик. Після закінчення в 1933 році Львівської Духовної Академії я був рукоположений у сан священника[...]. Після звільнення з ув'язнення я, як священник, своїх обов'язків не виконую, а молюся сам у себе вдома й інколи відвідую православну церкву.»

Майор Тарасенко: «З ким ви підтримуєте зв'язок з числа уніатського духовенства, після звільнення з ув'язнення?»

Отець Йосип Годунько: «Як тільки я вернувся з ув'язнення, то написав один лист митрополиту Сліпому Йосипу в Маклаково Красноярського краю. [...] Більше з Сліпим я переписки не мав і з іншими священниками зв'язків не підтримував [...].

Майор Тарасенко: «Що Вам відомо про ворожу діяльність уніатського духовенства в теперішній час?»

Отець Йосип Годунько: «Про будь-яку діяльність уніатського духовенства мені нічого не відомо. Я цими питаннями в теперішній час не цікавлюсь і ні з ким зі священників не зустрічаюся. Уніатської Церкви зараз не існує»¹⁵³ (Див. Додаток №3).

На духовенство, яке було під прицілом КДБ, часто очікували візити від представників міліції, а також обшуки в їхніх помешканнях. Отець Дмитрух згадує один із таких випадків: «[...] були, що до нього (отця Годунька) приходили із обшуками і було, що в нього забирали релігійну літературу. Навіть було одного разу, коли ми до нього приходили, він каже: «О, як добре, що ви прийшли сьогодні, а не вчора», каже «бо вчора в мене були непрошені гості, приходили»¹⁵⁴.

Проте, незважаючи на утиски та переслідування збоку КДБ, отець Годунько й надалі ревно виконував своє підпільне священниче служіння. Вікторія та Іван Білики згадують, що в них народився внук, і вони вирішили похрестити

¹⁵³ Протокол допиту отця Йосипа Годунька (Січень 20 дня 1959 року) // ГДА СБУ, т. 2. спр. ФП-67829, арк. 68-71.

¹⁵⁴ Дмитрух Севастіян. Інтерв'ю від 06.10.2021 / Інтерв'юер Заблоцький Маркіян // Приватний архів автора.

його вдома. Іван Білик вирішив для цього закликати отця Йосипа Годунька, адже знав його ще за часів вступу отця в новіціат до ЧСВВ у Крехові в 1920-х роках¹⁵⁵.

З записки голови КДБ Семичастого «Про негативний вплив церковників і сектантів на ідеологічне виховання трудящих в СРСР» дізнаємося, що на території Львівської області є групи уніатів, які нелегально збираються в квартирах і відправляють Служби Божі. Він зазначає, що у Львові було 12 таких груп, які налічували 200 чоловік. До них належить владика Величковський, священник Петро Більбо, а також отець Йосип Годунько, який, працюючи в лікарні фельдшером, поширював католицьке віровизнання серед хворих¹⁵⁶.

Підсумовуючи, варто зазначити, що після арешту та обшуків у помешканні, на заарештоване духовенство очікувало складне слідство, під час якого було багато допитів. Переважно допити слідчих відбувалися вночі, що дуже знесиловало ув'язнених. Греко-католицький священник в очах каральних органів СРСР трактувався як ворог народу, шпигун Ватикану. Здебільшого всім підсудним священникам виносився вирок за політичними статтями, в основному це була антирадянська діяльність. Така ж доля очікувала отця Йосипа Годунька, його було арештовано та взято під слідство. Під час слідства співробітники КДБ усіляко намагалися домогтися признання в злочинах, які отець не вчиняв. Ієрею Годунькові було приписано пропаганду вступу до дивізії «СС-Галичина», співпрацю з німцями, заклик до боротьби з Радянською владою. Після довгого слідства, тривалістю понад рік, було винесено йому вирок за статтями 54-1 «а» та 54-11 КК УРСР, якими передбачувалося позбавлення волі терміном на 8 років виправних робіт. Місцем відбування покарання було визначено ГУЛАГ у Норильську, до якого відсилали весь кримінальний світ Радянського Союзу. Варто зазначити, що не менш важкою була дорога до місця відбування покарання. Людей вивозили на заслання, як якусь худобу, у вагонах, які

¹⁵⁵ Іжевський А. *Василіанське підпілля 1950-х рр.: рукописна молитва-послання сестри Парфенії (ЧСВВ) 1954 р. // Карпати: людина, етнос, цивілізація* вип. 7-8 (2017-2018) 288.

¹⁵⁶ Филонов В.И. *История взаимодействия Русской православной церкви с Ватиканом в контексте развития католического экуменизма (середина XX – начало XXI в.)*. Ph.D. Диссертация, Орловский государственный университет 2014, 247.

непередбачені для перевезення людей. У цих потягах було холодно, мало місця, недостатньо їжі та води, через що багато в'язнів помирали або ж отримували різні хвороби. У виправно-трудоному таборі на священнослужителів чекало ще одне непросте випробування сибірським холодом, недоїданням та важкою працею. Прибувши до Норильлагу, отець Годунько був змушений працювати на лісоповалі, копати траншеї та згодом працювати на табірній пошті. Однак, попри ці всі важкі випробування, отець Годунько зміг залишитися людиною – священнослужителем ліквідованої ГКЦ. Він, несучи цей хрест, проводив душпастирську діяльність серед в'язнів, а також підтримував зв'язки з духовенством, яке також відбувало покарання у Норильлазі. Повертаючись до рідного краю, священнослужителі були змушені пристосовуватися до суспільства, яке сприймало їх як ворогів народу. Саме тому адаптаційний період після відбуття покарання для священника був важким. Радянська влада робила все, щоб створити несприятливі умови для нормального життя духовенства у суспільстві. Уряд СРСР не давав прописки, відмовляв у працевлаштуванні, велося спостереження за священнослужителями, створювали різні провокації. Пройшовши шлях виправних таборів, ієрей Годунько повернувся до Львова, де винаймав квартиру, і надалі продовжив сповняти своє душпастирське служіння мирянам, які залишилися вірними підпільній ГКЦ. Отець Йосип був змушений влаштуватися на роботу, щоб не мати приводів до КДБ. Незважаючи на всі умови, які створила тоталітарна система СРСР, священник Годунько зміг залишитися людиною і дбати про розвиток катакомбної Церкви та свого народу.

РОЗДІЛ ІІІ

ДУШПАСТИРЮВАННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ (1964-1989 рр.) НА ПРИКЛАДІ ІЄРЕЯ ЙОСИПА ГОДУНЬКА

1. Душпастирська діяльність ієрея Йосипа Годунька та вплив на молоде покоління духовенства та мирян в умовах періоду Перебудови

Священники відправляли богослужіння, сповідали, проповідували, давали шлюби, хрестили дітей - все це проходило таємно. Пані Марта Когут згадує, як її доньці підпільний священник отець Роман Чолій уділяв святу Тайну Подружжя, усе це відбувалося вночі, а з присутніх були лише найближчі особи молодят. Спочатку повинна була сповідь, екзамен для молодої пари, опісля заповнення протоколу (однак отець протокол спалив, щоб не наражати на небезпеку молодят та їхню сім'ю), Служба Божа і Вінчання. Також таємно проводилося хрещення дітей, наприклад, у помешканні Ірини Думки отець Йосип Годунько уділяв Тайну Хрещення для лікарської доньки¹⁵⁷.

Ієрей Йосип Годунько мав особливий підхід до університетської молоді, дуже багато спілкувався з українською інтелігенцією, багато вінчав, хрестив, відправляв Служби Божі. Було навіть таке, що до отця випадково прийшли молоді люди по окремо, закохалися одне в одного, і отець їм давав шлюб, а потім дітей хрестив¹⁵⁸.

Отець Йосип Годунько був дуже жертвним священником. Віталій Дуткевич згадує про один такий випадок із служіння ієрея Йосипа Годунька:

Зазвичай священникові завжди, як він уділяє святу тайну чи там дитину хрестить, вінчає, то якусь таку певну пожертву дають, всюди так є. І в часи підпілля так було. Ну і він (отець Годунько) мав студентів вінчати, ну а що студент має? Студент є бідний, каже не має засобів. Ну і вони дуже гарно підготувалися, він їм проводив навчання і отець був задоволений. [...] колишні парафіяни, які потрапили на Захід після Другої Світової війни й інколи посилали йому допомогу матеріальну, [...] ну й отримав якусь

¹⁵⁷ Підпільна Церква в умовах тоталітарної держави. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2012. – С. 41-42.

¹⁵⁸ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр М. Заблоцький // Приватний архів автора.

гарну сорочку. І він побачив, то молодий і каже: «О, я тобі ту сорочку дарую, будеш мати до шлюбу». Отакий він був гуманіст¹⁵⁹.

Про жертвність отця Годунька також дізнаємося із інтерв'ю з пані Іриною Думкою:

Не брав грошей від людей бідніших чи не називав, скільки треба дати за щось. Ніколи не казав [...] Не вимагав (грошей). Тільки сказав: скільки можете, а як бідні були чи якісь, в яких тарапатах, то ніколи нічого не брав. Казав: пізніше колись на Службу Божу мені дасте. А тепер маєте такі видатки, як, приміром, хтось вмер або щось. [...] На похорон, то ніколи, мало від кого брав[...]¹⁶⁰.

Не забував отець і служити Службу Божу, переважно він це робив у себе в квартирі¹⁶¹. Якщо служив поза межами своєї квартири, то це було в межах Львова, в більшості у помешканнях українських інтелегентів¹⁶². Зі спогадів Віталія Дуткевича дізнаємося, що отець Йосип мав свою богослужбову утвар для відправлення Літургії. Ієрей Віталій згадує, що він раз прийшов до отця Годунька, як той правив Службу Божу: « [...] я задзвонив і він мене впустив і я бачив як він правив, ну він правив дуже побожно, так поважно [...] Отець правив в епітрахилі, то було в умовах підпілля»¹⁶³.

Отець Годунько, пройшовши виправні табори каральної системи СРСР, був дуже кмітливий. Усі церковні речі, які він зберігав у хаті та використовував для відправлення Святої Літургії, отець підписував прізвищем Думка. Такі заходи ієрей Годунько робив з метою безпеки, адже знав, що можуть прийти до нього з обшуком. І коли приходили до отця з обшуками, то пані Ірина Думка, говорила, що це залишилося їй на пам'ять від її чоловіка, тим самим відводячи від отця небезпеку повторного арешту¹⁶⁴.

Отець кожного ранку відправляв Святу Літургію, дякувала йому пані Ірина Думка. Також до отця часто приїжджали люди із Карпат, отець називав їх своїми парафіянами через те, що він відправляв для них богослужіння, як вони гостювали у нього. Проте отець не лише звершував свої душпастирські

¹⁵⁹ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹⁶⁰ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

¹⁶¹ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹⁶² Заблоцька Марія. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.

¹⁶³ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹⁶⁴ Заблоцька Марія. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.

обов'язки вдома чи в межах Львова, іноді ієрей Годунько виїжджав до Рахова, де ночував в однієї пані та відправляв там Літургії¹⁶⁵.

На великі церковні свята, такі, як Пасха, отець завжди залишався вдома і не ходив відправляти по чужих помешканнях, щоб не наражати вірних на небезпеку затримання органами КДБ. Він залишався вдома і кликав до себе в гості отця Віталія Дуткевича. Отець Віталій згадує, що була дуже така гарна святкова атмосфера під час трапези з ієреєм Годуньком¹⁶⁶. Також на Великдень отець Годунько старався допомогти вірним ГКЦ, він міг освячувати пасхальний кошик, проте це не було так масово¹⁶⁷.

Священник Йосип Годунько мав досить великий авторитет серед духовенства, до нього часто приходило молоде покоління священнослужителів за душпастирською порадою, як проводити відправу. Отець Віталій згадує випадок, коли мав їхати до Києва в Биківню на відправу, де мав казати промову, тому прийшов до отця Годунька за порадою, що говорити. Отець Годунько сказав написати йому на листку, що той буде говорити, однак сказав, що це не дуже добра проповідь, тому допоміг йому написати гарну проповідь. Отець Віталій згадує, що по сьогодні має збережену цю проповідь і зазначає, що ієрей Годунько був дуже хорошим проповідником¹⁶⁸.

Катерина Мичка-Гірник згадує про авторитет отця Годунька серед інтелегенції, студентів та інтелектуалів. Пригадує про його діяльність та спілкування у цих товариствах. Вона описує це так: «До кожної зустрічі готується, відстежує періодику, нові видання, відвідує експозиції та виставки у музеях, пильнує репертуар у філармонії, театрах, блискавично реагуючи із дефірамами, заслужено знав і покритикувати»¹⁶⁹. Також вона згадує, що під час приватних розмов із українською інтелегенцією отець Йосип дуже переймався кандидатами до священства і наголошував на їх доброму вихованні: «Нам

¹⁶⁵ Заблоцька Марія. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юер Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.

¹⁶⁶ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹⁶⁷ Заблоцька Марія. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юер Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.

¹⁶⁸ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹⁶⁹ Мичка-Гірник К., *Отець Йосип Годунько: «Маркіян Шашкевич Ante Portas!»* // Будитель Галицької України-Руси. До 200-ліття від дня народження Маркіяна Шашкевича. Львів, 2011 С. 100.

потрібні ревні, національно свідомі священники з добрим вихованням, бо як Івася не навчили, Івана не переучиш»¹⁷⁰.

Отець дуже переймався майбутнім своєї Церкви, він, наголошуючи на доброму вихованню молодих душпастирів, задавався питанням: «Що буде, коли ці колишні комсорги та парторги стануть до церковних престолів? Другий Чорнобиль!» - з занепокоєнням відповідав отець Йосип¹⁷¹. Також отець займався молоддю, він дуже хотів, щоб українська молодь навчалася та розвивалася, щоб народ був освічений. Марія Заблоцька згадує, як приходила вона та інші студенти до отця:

[...] він кожному з нас, хто до нього приходив, купував новинки літератури за свої кошти і це нам роздавав. Наприклад, для мене багато творів, словники німецькі. Це були дорогі речі, але отець на це не скупився, він це все давав, щоби ми розвивалися¹⁷².

Окрім того, отцеві вдавалося отримувати заборонену Радянським Союзом літературу від професора Редька, яка була націоналістичною або історичною, та давати її читати молодим людям. Наприклад, Марії Заблоцькій отець через її батька передав літературу про Степана Бандеру, а також трилогію «Мазепа»¹⁷³. Отець дуже шанував книгу, він завжди мав подарунок для своїх гостей у вигляді книги, це був його вклад у розвиток української молоді¹⁷⁴.

Після виходу на пенсію у 1975 році отець Йосип Годунько займався викладацькою діяльністю: він проводив лекції для монахів студитів. Окрім того, вже після виходу ГКЦ з підпілля свящеуник Годунько пішов працювати у консерваторію та Інститут декоративно-ужиткового мистецтва, де читав лекції з предмету релігієзнавства¹⁷⁵.

Ієрей Годунько критично ставився до певних обрядових та церковно-політичних питань. Його критика стосувалася отців Василіан, з якими він любив вести дискусії щодо вживання слова «Православний», а також про те, чи

¹⁷⁰ Мичка-Гірник К. *Отець Йосип Годунько: «Маркіян Шашкевич Ante Portas!»*. Львів 2011, 100.

¹⁷¹ Гірник О. *Adversus haereses публічного богослов'я* // zbguc.eu (Дата звернення: 13.10.2021).

¹⁷² Заблоцька Марія. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.

¹⁷³ Там само.

¹⁷⁴ Там само.

¹⁷⁵ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірую 17 (1995) 3.

згадувати православних під час богослужінь. Мав до них таке особливе «пошанування»¹⁷⁶. Окрім Василян, до цієї когорти духовенства, з якими він вів дискусії щодо вживання цього слова, були священники Перемишльської єпархії. Ці священники переважно були целібатами і не хотіли вживати цього слова, через що отець Годунько мав з ними такі деколи палкі дискусії щодо цього. Ієрей Севастіян згадує, що отець був таким відкритим у спілкуванні і говорив усе прямо в лице. Проте це не було якоюсь ворожнечею чи протистоянням, а залишалось лише на рівні дискусій¹⁷⁷.

Щодо церковно-політичних проблем, то отець порушував питання Патріархату, говорячи, що від перших мучеників ГКЦ має право на Патріархат, і водночас наголошував, що «[...] зволікання Українського Патріархату спершу провина внутрішніх нехарактерних єпископів!»¹⁷⁸. Ще однією болючою темою для отця Йосипа Годунька була церковна політика уповноважених осіб з Ватикану. В одному із своїх напрацювань отець критикує позицію урядових представників Ватикану на заходах, приурочених до 1000-ліття хрещення Київської Русі у Москві, наголошуючи, що «[...] і Москва, і Ватикан чудово знали, що тільки Київська княжа Русь приймала хрещення 988 року [...]», отець вважав, що це неповага збоку Ватикану стосовно України. Окрім цього, отець нагадував, щоб Ватикан дотримувався положень Берестейської унії¹⁷⁹.

Окрім проблеми Патріархату, отець Йосип ревно відстоював позицію Церкви щодо питання обрядовості. Ще від вступу в монастир, ієрей Годунько був прихильником плекання східного, візантійського обряду. Він був різким противником латинізації, вважаючи, що духовенство та вірні ГКЦ повинні шанувати свій обряд та оберігати його від впливу інших обрядів¹⁸⁰.

Упродовж цього часу отець Годунько підтримував спілкування не лише з молоддю й інтелігенцією, але також із духовенством, серед яких такі

¹⁷⁶ Дмитрух Севастіян. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький М. // Приватний архів автора.

¹⁷⁷ Там само.

¹⁷⁸ Мичка-Гірник К. *Отець Йосип Годунько: «Маркіян Шашкевич Ante Portas!»*. Львів 2011, 101.

¹⁷⁹ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірюю 17 (1995) 3.

¹⁸⁰ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр М. Заблоцький // Приватний архів автора.

священники, як отець Віталій Дуткевич, отець Роман Каспришин¹⁸¹, отець Мар'ян Ферміга, а також отець дуже активно підтримував владика Володимира Стернюка¹⁸². Окрім священників, до отця часто навідувалися монахи та монахині, які підтримували зв'язок із Заходом¹⁸³. Через них він міг передавати за кордон якісь важливі повідомлення, а також свою літературу. Якщо вдавалося переслати хоча б один примірник літератури, то отець був дуже щасливий¹⁸⁴.

Підтримуючи зв'язки з підпільним духовенством, ієрей Годунько не забував про різні методи конспірації. Марія Заблоцька, донька підпільного священника отця Романа Каспришина, згадує, як, будучи студенткою Львівського університету, часто приходила до отця Годунька для виконання різних завдань. Через неї отець Йосип передавав її батькові листи або просив, щоб вона повідомила батькові про необхідність зустрічі для вирішення певної справи. Також вона згадує, що ієрей Годунько ніколи сам не ходив до митрополита Володимира Стернюка, а лише передавав йому в письмовому вигляді листи або різні напрацювання (свої бачення) через отця Романа Каспришина¹⁸⁵. Ієрей Теодор Заблоцький також згадує про обережність отця Годунька. Він зазначає, що певний час був зв'язковим між отцем Йосипом Годуньком та владикою Михаїлом Сабригою¹⁸⁶, який в той час працював в книгарні «Молодість», і передавав різну літературу для отця Йосипа. Такі заходи були пов'язані з безпекою, тому що отець Годунько не хотів наражати владика Михаїла на небезпеку¹⁸⁷.

Варто зазначити, що ієрей Годунько своєю підпільною душпастирською діяльністю давав молодому поколінню приклад для наслідування. Зі спогадів

¹⁸¹ Заблоцький Теодор. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький М. // Приватний архів автора.

¹⁸² Дмитрух Севастіян. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький М. // Приватний архів автора.

¹⁸³ Заблоцький Теодор. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький М. // Приватний архів автора.

¹⁸⁴ Заблоцька Марія. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.

¹⁸⁵ Там само.

¹⁸⁶ Михаїл Сабрига – єпископ ГКЦ. Народився 22 листопада 1940 року у с. Бортків Золочівського району Львівської області. У 1974 році отримав священничі свячення з рук Митрополита Володимира Стернюка. 11 жовтня 1986 року таємно був рукоположений у сан єпископа з рук Митрополита Стернюка. Помер 29 червня 2006 року. (*Помер владика Михаїл Сабрига*, portal.lviv.ua (Дата звернення: 16.10.2021).

¹⁸⁷ Заблоцький Теодор. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький М. // Приватний архів автора.

отця Теодора Заблоцького дізнаємося про вплив отця Годунька на молоде покоління:

Молоде покоління бачило в ньому дуже великого інтелектуала, мистецтвознавця, історика, і, взагалі, дуже таку поважну людину, яка несла все те, що стара генерація мала найяскравіше, він це давав молодому поколінню¹⁸⁸.

Отець Теодор пригадує, як він прийшов до отця для благословення на вступ до семінарії: «Прийшов до отця і сказав: «Отче, чи дасте мені рекомендацію до семінарії?». І сказав мені отець: «Так, дам тобі. Може, в тому є твоє спасіння». Сказав, що, поспілкувавшись з тобою, бачу, що ти є достойний»¹⁸⁹. Також про вплив отця Годунька на розвиток свого духовного формування згадує ієрей Віталій Дуткевич, який у нього на квартирі багато спілкувався з отцем про питання обрядовості, патріотизму, отець Віталій пригадує застанову від отця Годунька: «[...] пам'ятай, що ти маєш бути не тільки священиком, а також і українським патріотом». «Бог і Україна – це було його життєве кредо», - згадує отець Віталій Дуткевич¹⁹⁰.

2. Публіцистична діяльність отця Йосипа Годунька

Ієрей Йосип Годунько, окрім свого душпастирського служіння, велику увагу приділяв публіцистичній діяльності, якою займався впродовж усього життя. Саме однією із причин для засудження отця до 8 років позбавлення волі стала його творча діяльність в різних виданнях, газетах та журналах.

Отець Йосип Годунько розпочав свою творчу діяльність ще до війни, під час перебування у монастирі в Жовкві¹⁹¹. Тут ієрей Годунько почав писати свої перші авторські твори, публікував статті, оповідання в «Місіонарі» отців Василіян¹⁹². Окрім журналу «Місіонар», отець також друкував свої

¹⁸⁸ Заблоцький Теодор. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький М. // Приватний архів автора.

¹⁸⁹ Там само.

¹⁹⁰ Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр М. Заблоцький // Приватний архів автора.

¹⁹¹ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смольок// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

¹⁹² Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірю 17 (1995) 3.

напрацювання в газеті «Мета» та часописі «У Христі є наша сила». Весь свій вільний час він присвячував публіцистичній діяльності¹⁹³.

У часі свого перебування в монастирі тоді ще брат Йосип Годунько взяв участь у створенні та став членом спілки греко-католицьких письменників «Логос»¹⁹⁴. Ставши членом «Логосу», Годунько активно працював над написанням різних творів: поезія, публіцистика, драма – все те, що могло слугувати Галичанам, як добре просвітницьке джерело¹⁹⁵. Про діяльність цієї спілки пише Теофіл Коструба, наголошуючи, що її члени «переорювали поле українського національного життя під засів уже чистої, безкомпромісної ідеї Христової, яку від віків проповідує свята Церква»¹⁹⁶.

Після закінчення семінарії та отримання ієрейських свячень отець далі продовжував свою творчу діяльність. У 1933 році при газеті «Мета» почав виходити друком часопис «Христос наша сила», метою якого було поглиблення релігійного, морального та національного життя серед українського населення¹⁹⁷. Газети «Мета» та «Христос наша сила» були друкованими органами УКС. Із матеріалів допиту отця Йосипа Осташевського дізнаємося, що «Мета» була призначена для української інтелегенції, а «Христос наша сила» - для простого населення¹⁹⁸. До цього часопису активно був залучений отець Йосип Годунько, який не лише друкував там свої статті, але і входив до редакційної колегії цього часопису¹⁹⁹.

У своїх працях ієрей Годунько висвітлював важливі, на його думку, теми, які могли послужити на благо українського суспільства. Наприклад, його праця на тему: «Братство Тверезости» у давніх часах», у якій він описує заснування та

¹⁹³ Марунчак М. «Св. п. Й. Годунько — ревний священик і патріот» *Свобода* №26 (08.02.1992), 4.

¹⁹⁴ Салига Т. *Імператив*. Львів 1997, 95.

¹⁹⁵ Салига Т. *Імператив*, 321.

¹⁹⁶ Салига Т. *Імператив*, 321.

¹⁹⁷ Гринчишин Н. Публікації Андрія Шептицького на сторінках часопису «Христос наша сила» // www.lsl.lviv.ua (Дата звернення: 17.10.2021) 102.

¹⁹⁸ Марцелюк П. *Арешт о. Йосифа Осташевського - душпастиря Підберізців*, missiopc.blogspot.com (Дата звернення: 17.10.2021).

¹⁹⁹ Гринчишин Н. Публікації Андрія Шептицького на сторінках часопису «Христос наша сила» // www.lsl.lviv.ua (Дата звернення: 17.10.2021) 102.

діяльність перших братств, а також про важливість такої організації²⁰⁰. Окрім того, він опрацьовував та видавав частини катехизму для загального вжитку²⁰¹. Великої популярності у тогочасному суспільстві мали його книжки на релігійну тематику, які розповсюджувалися через періодичний часопис «Діло». Прикладом цих видань можуть слугувати книжки «Жіноцтву під увагу» (1935р)²⁰² та «Пресвятая Богородице, спаси нас» (1935 р)²⁰³.

У період душпастирювання на Лемківщині отець Йосип Годунько друкував у періодичних виданнях матеріали з етнографії Лемківщини²⁰⁴. Прикладом цього може слугувати релігійний часопис під назвою «Воскресення», який якраз був створений у цей період в місті Кракові. Мета цього часопису - повідомляти українців про різні релігійні події. У ньому переважно друкували статті про молитву, духовний розвиток, цитувалося Святе Письмо та давалися коментарі до цих цитат. Саме у цьому виданні ієрей Годунько опубліковував свої напрацювання про Лемківщину, наприклад «Як на Лемківщині пригтовляються і святкують Великдень». У цих працях здебільшого писалося про зв'язок церковного й повсякденного життя суспільства²⁰⁵.

Публіцистична діяльність отця Йосипа Годунька була використана проти нього каральними органами СРСР. Під час слідства працівники КДБ, посиляючись на публіцистичну діяльність отця Йосипа до війни, висунули звинувачення в антирадянській діяльності, вважаючи що його твори були антирадянського, націоналістичного характеру, однак ієрей Годунько заперечував ці твердження. Відбуваючи покарання у місці позбавлення волі, отець Йосип не переставав працювати над своїми творами. У таборі ієрей Годунько написав поему «Серед блискавок і бурі» під псевдонімом Оріся Галичанка, яку вдалося переправити за межі табору, а опісля передати за кордон

²⁰⁰ Щурат В. *Про «Братство тверезости»* // Діло №341 (19.12.1934), 4.

²⁰¹ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

²⁰² *Нові книжки і журнали* // Діло №278 (18.10.1935), 8.

²⁰³ *Нові книжки і журнали* // Діло №95 (11.04.1935), 8.

²⁰⁴ Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

²⁰⁵ Мизак Н. *Українські міжконфесійні періодичні видання в умовах гітлерівської окупації України (1941-1944 рр.)* // Релігія та соціум. Міжнародний часопис. Вип. 3-4 (15-16), Чернівці 2014, 51.

та видати у Мюнхені у 1967 році. Про труднощі із надсиланням напрацювань за межі табору згадує знайомий отця Годунька – Іван Шевчук. Він зазначає, що з табору можна було надсилати лише два листи за цілий рік, проте отцеві деколи вдавалося домовитися із касиром, який там працював і той надсилав його праці за межі табору²⁰⁶.

Катерина Мичка-Гірник згадує, що познайомилася з отцем наприкінці 1980-х років, коли навчалася в консерваторії. Вона згадує, що отець Йосип Годунько був великим поціновувачем літератури, проте у його творчості особливе місце займали твори, які він присвячував о. Маркіяну Шашкевичу²⁰⁷. Отець мав дуже велику пошану та прихильність до Шашкевича, тому дуже багато присвятив йому творів²⁰⁸. Усі свої твори отець відправляв до Вінніпегу, однак, зважаючи на небезпеку бути арештованим повторно, відправляв не поштою, а передавав через когось, хто їхав до США²⁰⁹.

Про отця Годунька, як поціновувача та прихильника публіцистики, згадує василіянин Віталій Дуткевич, наголошуючи, що ієрей Йосип Годунько був дуже великим шанувальником книг. Отець згадує, як священник Годунько часто ходив у книгарню, де був знайомий із усіма продавцями літератури. Окрім того, згадує Дуткевич, отець Йосип увесь час працював над своїми творами. Прикриклом може слугувати його поема про Святого Йосафата Кунцевича (назва поеми «Серед блискавок і бурі»), яку він розпочав писати ще під час перебування у виправних таборах. Цю поему отцю Йосипу вдалося переправити на Захід, вона була видана під псевдонімом Оріся Галичанка. Отець Віталій пояснює, що цей псевдонім був певним шифром: **О**ріся **Г**аличанка - **О**. **Г**. – Отець Годунько²¹⁰.

Отець Годунько залишив після себе велику спадщину своїх видань, багато з них побачили світ у самвидаві, однак були й такі, які мали офіційне видання. Загалом у його списку налічується понад 50 різних праць²¹¹. Отець Йосип

²⁰⁶ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірую 17 (1995) 3.

²⁰⁷ Мичка-Гірник К., *Отець Йосип Годунько: «Маркіян Шашкевич Ante Portas!»*. Львів 2011, 100.

²⁰⁸ Заблоцька Марія, Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юер Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.

²⁰⁹ Думка Ірина, Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юер С. Смолюк // АПЦ спр. П-1-1-108.15.

²¹⁰ Дуткевич Віталій, Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.

²¹¹ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірую 17 (1995) 3.

Годунько у своїх працях порушував різні теми для роздумів та переосмислення. Багато творів були на духовні теми, пізнавальні, проте особливий акцент ставив на плеканні обряду. Він був великим прихильником візантійського обряду, а своїми творами прививав любов до обряду²¹². Також були праці на історичну тематику, прикладом може слугувати твір про святого Володимира під назвою «Насліддя Святого Володимира», де він описав історію хрещення Київської Русі Володимиром Великим²¹³.

Отець Теодор Заблоцький разом зі своєю дружиною згадують, як допомагали розповсюджувати твори отця Годунька: «Моя дружина брала оригінали та розшифровувала, а я друкував і віддавав книжки в самвидав. [...] Це були друковані та оправлені книжки, які відправляли на Захід або роздавали людям»²¹⁴.

Твори отця Годунька друкувалися у часописі «Шашкевичіана»²¹⁵, який видавався у Канаді, а його напрацювання зберігаються в Інституті імені о. Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі (Канада). Також, окрім надсилання своїх праць на Захід, він надсилав книги до Польщі та на Схід України. Неодноразово писав критику до різних газет на певні публікації, які були розміщені там²¹⁶.

3. Участь у процесі легалізації ГКЦ

Початком боротьби за легалізацію ГКЦ було створення організації Комітету захисту Української Католицької Церкви (далі КзУКЦ) у 1982 році. Очільником цього комітету був дисидент Йосип Тереля, який відбував терміни у виправних закладах та психіатричній лікарні за антирадянську політику. До складу цієї організації належало і духовенство, серед яких о. Герман Будзінський, який був

²¹² Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр М. Заблоцький // Приватний архів автора.

²¹³ Дмитрух Севастіян. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький М. // Приватний архів автора.

²¹⁴ Заблоцький Теодор. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький М. // Приватний архів автора.

²¹⁵ «Шашкевичіана» - періодичний часопис кураторії інституту-заповідника імені о. Маркіяна Шашкевича у місті Вінніпезі (Канада). Видавався двічі на рік в період від 1963 по 1988 роки. Всього було видано 43 випуски. У цьому часописі публікувалися різні статті, напрацювання, спогади з шашкевичезнавства. (Стеблій Ф.І. *Шашкевичіана - журнал* // Енциклопедія історії України: Т. 10 <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 01.10.2021).

²¹⁶ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // Вірю 17 (1995) 3.

двічі засуджений за свою релігійну діяльність. Однак активна праця КзУКЦ припинилася після кількох арештів членів Комітету та голови комітету Й. Терелі²¹⁷.

Новим етапом у боротьбі за легалізацію ГКЦ став прихід до влади Михайла Горбачова у 1985 році та його політика “перебудови”, завдяки якій відбувалась демократизація суспільства та впроваджувалась «гласність». Така політика дозволила робити активні кроки у боротьбі за відродження ГКЦ. Одна із перших кампаній Церкви відбулася у серпні 1987 року, коли владика Павло Василик із духовенством зробили письмову заяву про вихід з підпілля у листі до папи Івана Павла II та генерального секретаря ЦК КПРС Михайла Горбачова. Однак більшість підпільного духовенства не підтримали цієї заяви, боячись посилення репресій та масових арештів²¹⁸. Ще одним приводом заявити про своє існування стало відзначення 1000-ліття хрещення Русі-України у 1988 році. У цей рік проводилося багато богослужінь, присвячених святкуванню цієї події. Одним із найвизначніших було богослужіння у с. Зарваниця. Згідно з даними радянських спецслужб у процесії взяло участь близько 40 тисяч вірян. Організацію цієї прощі владика Павло Василик доручив отцю Івану Сеньківу, за що він примусово був мобілізований до війська СРСР на три місяці²¹⁹.

У вересні 1989 року вулицями Львова відбулася одна з наймасовіших демонстрацій - похід до собору св. Юра під гаслом свободи віросповідання для ГКЦ. За підрахунками ця процесія зібрала 250-300 тисяч людей. Подібні демонстрації пройшли у більшості міст і сіл Західної України²²⁰.

Отець Йосип Годунько, зважаючи на свій похилий вік, не брав активної участі у демонстраціях, які відбувалися у місті Львові, Львівщині та інших

²¹⁷ Бублик Т. *Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності комітету захисту УКЦ (середина 1980-х – початок 1990-х рр.)*, сайт: Інститут Історії Церкви Українського Католицького Університету <http://ichistory.org.ua> (Дата звернення: 01.10.2021).

²¹⁸ Бойко Р. «Особливості греко-католицького підпілля в Україні напередодні легалізації УГКЦ» // Наукові записки Національного університету "Острозька академія", серія : Історичне релігієзнавство, Вип. 1, 2009, 13-16.

²¹⁹ *Переслідувані за Правду: Українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст.*, Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2016, 163.

²²⁰ *До світла воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви.*, Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2014. – С. 62.

областях України. Однак він був присутній на них у цивільному одязі, не видаючи свого ієрейського сану. Отець Севастіян Дмитрух пригадує, що священник Йосип Годунько був присутній в ролі спостерігача на богослуженнях біля церкви Михаїла, біля пам'ятника Федорову, а також біля порохової вежі. Годунько не виявляв свого сану через те, що була небезпека арешту, адже ніхто не знав, чи не позаарештовують їх за такі дії²²¹.

Після низки відкритих процесій до Москви вирушила делегація з двох священників та трьох єпископів, серед яких колишні в'язні ГУЛАГу вл. Филімон Курчаба, вл. Павло Василик та вл. Софрон Дмитерко задля вирішення питання легалізації ГКЦ. Однак радянська влада не хотіла сприяти у вирішенні цього питання, тому на зустрічі делегувала чиновників, які не могли вирішити цієї проблеми. Тому делегація ГКЦ вирішила на знак протесту розпочати голодування на Арбаті. До цієї акції протесту почали долучатися греко-католицькі духовенство та миряни. У них були плакати з гаслами про легалізацію Церкви, тим самим намагалися вибороти право на існування греко-католицьких спільнот в УРСР²²². Отець Йосип, знаючи про всі ці події, був активним спостерігачем, він збирав матеріали про ці демонстрації з преси, переслуховував всі радіостанції, переймаючись долею ГКЦ, її духовенства та вірних²²³.

Внаслідок масових демонстрацій та відчувши, що відродження ГКЦ є неминучим, православні громади на Західній Україні почали масово повертатися в лоно ГКЦ. Одним із перших був отець Михайло Нискогуз, який із громадою вірних села Старої Солі Старосамбірського району заявили про перехід до ГКЦ. Знаковою була подія приєднання до Унійної Церкви громади храму Преображення ГНІХ у м. Львові разом із сотрудником о. Ярославом Чухнієм²²⁴.

Важливою подією також було рішення Львівської міської ради від 14 серпня 1990 року²²⁵, за яким собор Святого Юра було офіційно повернено до

²²¹ Дмитрух Севастіян. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер Заблоцький М. // Приватний архів автора.

²²² *Переслідувані за Правду: Українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст.*, 167.

²²³ Дмитрух Севастіян. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер Заблоцький М. // Приватний архів автора.

²²⁴ *До світла воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви.*, 63.

²²⁵ *Легалізація Української Греко-Католицької Церкви* // osvita.ua (17.10.2021).

власності ГКЦ, а також ідентифікація тіла митрополита Андрея Шептицького у крипті Собору, щоб переконатися, чи не було забрано або знищено цього праведника ГКЦ. Цікаво, що для опізнання тіла було запрошено отця Йосипа Годунька як священника, який був присутній на похороні Митрополита і як того, хто особисто з близької відстані бачив, як вкладали до гробу Митрополита Андрея Шептицького²²⁶.

4. Реабілітаційний процес ієрея Йосипа Годунька

Повернувшись зі заслання та налагодивши своє життя у радянському суспільстві, отець Йосип Годунько не міг змиритися з своїм статусом злочинця, який залишився на ньому, як клеймо, після відбування покарання у Воркуті. Тому ієрей Годунько вирішив боротися за своє ім'я чесного, вільного громадянина тогочасного суспільства та почав писати листи про очищення свого імені від злочинів, які він не вчиняв.

Отець почав писати листи генеральному прокурору СРСР щодо цієї ситуації з нечесним вироком. В одному з перших листів, який датований 12 березня 1969 року отець пише:

[...] мене засудили по статті 54-1 «а» КК УРСР терміном на 8 років виправних таборів. Я працював там, де мене направляли. Я все життя чесно працював і до цього часу також. А ця позорна пляма злочинця мені дуже і дуже заважає у житті. Усі на мене дивляться, як на якогось покидька суспільства. Ніхто не може підтвердити те, що я коли-небудь вчинив якийсь злочин. І тому я вирішив звернутися до Вас, щоб Ви, перевіривши цю мою справу, дали вказівку мене повністю реабілітувати [...]²²⁷.

У відповідь на цей лист прокуратура Львівської області розпочала додаткове розслідування по справі обвинуваченого Годунька Йосипа Івановича. З постанови під грифом «секретно» прокурора відділу по нагляду за слідством в органах безпеки радником Новіковим дізнаємося, що

[...] Годунько винним себе не визнавав [...]. У справі є постанова про приєднання до справи речових доказів у вигляді антирадянської літератури, проте цієї літератури у справі не знайдено і невідомо де вона знаходиться [...]. У заяві Годунько вказує, що

²²⁶ Заблоцька Марія, Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юєр Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.

²²⁷ Лист отця Йосипа Годунька, адресований генеральному прокурору СРСР / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 50.

злочинів не вчиняв і просить його реабілітувати. На основі матеріалів, які знаходяться у справі, неможливо прийняти правильне рішення [...]»²²⁸.

Радник органів держбезпеки постановив повторно допитати свідків Мрочковського, Гарна і Белей, чи признають дійсними свої свідчення про злочинні дії громадянина Годунька. Також спробувати віднайти речові докази, які були підв'язані до справи, провести повторний допит обвинуваченого Годунька²²⁹.

Після цієї постанови почалися певні процеси, які тягнулися декілька місяців, однак дали свій результат, і вже в 12 червня 1969 року отця Йосипа Годунька було викликано на повторний допит в управління КДБ Львівської області. Під час допиту слідчий попросив розповісти усе, що відомо отцю про його засудження до виправних робіт терміном на 8 років. Ієрей Годунько розповів, що в травні 1946 року йому винесли вирок, звинувативши у тому, що він нібито в період німецької окупації працював в УЦК та що він під час богослужінь виступав з проповідями антирадянського характеру: «В дійсності цього не було. В УЦК не працював [...], пропаганди я не проводив[...]»²³⁰.

Під час цього допиту, слідчий запитував щодо праці в УЦК та щодо показань свідків по справі отця, які казали, що отець закликав різати поляків. Однак священник Годунько це все заперечував та говорив про те, що він лиш був сотрудником у храмі Петра і Павла, де разом із парохом о. Євгенієм Дуткевичем допомагав бідним сім'ям коштами й харчами, а цих свідків взагалі не знає і ніколи не бачив, на той час до звільнення Львова від окупаційних військ Німеччини він взагалі був підданим польської держави, народився в Польщі, тому ніяких злочинів проти радянської влади не вчиняв і засуджений необґрунтовано²³¹.

²²⁸ Постанова про додаткове розслідування у справі отця Годунька / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 53.

²²⁹ Постанова про додаткове розслідування у справі отця Годунька / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 53.

²³⁰ Протокол допиту засудженого Йосипа Годунька (червень 12 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 59.

²³¹ Протокол допиту засудженого Йосипа Годунька (червень 12 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 60-63.

Під час наступного допиту слідчі знову розпитували про членство в УЦК, а також про статтю в газеті «Вільна Україна» 1968 року, де описується, як отець Йосип в 1937 році проводив антирадянську діяльність. Годунько, ознайомившись з текстом статті, погодився з тим, що у своїй книзі «Дорога доброго життя», яка вказана у цьому тексті видання «Вільна Україна», він зводив наклепи на радянську дійсність, однак зазначив, що це він писав під впливом буржуазної пропаганди, яка тоді була поширена на території Польщі²³². Відтак слідчий представляв отцеві різні статті, які були написані отцем до окупації німцями міста Львова. Йосип Годунько погодився з авторством усіх представлених йому статей, проте наголосив, що в часі написання тих статей він був громадянином Республіки Польщі²³³.

Для додаткових показань у справі було проведено допити нових свідків, у яких раніше не бралися свідчення. Свідком виступила Цвик Христина Михайлівна, яка проживала в місті Львові і часто відвідувала церкву, в якій служив отець Йосип. Вона під час допиту розповіла, що ніколи не чула, як отець в своїх проповідях щось говорив проти радянської влади, а також він ніколи не поділяв поглядів гітлеровської влади і ні разу не пропагандував вступ до дивізії «СС-Галичина». У своїх свідченнях вона зазначала, що влітку 1944 року, коли німці відступали, отець закликав допомагати радянським військовополоненим. Також розповіла, що під час німецької окупації отець працював в УЦК, але на якій посаді, вона не знає, однак він їй і ще декільком сім'ям допомагав талонами на безплатне отримання провіанту в магазині²³⁴.

Під час допиту інший свідок Гринчишин Марія Андріївна розповіла, що відвідувала богослужіння, які відправляв священник Йосип Годунько, і під час них ні разу не чула антирадянських висловів, усі проповіді отця були лише

²³² Протокол додаткового допиту засудженого Йосипа Годунька (серпень 12 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 65.

²³³ Протокол додаткового допиту засудженого Йосипа Годунька (серпень 12 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 66-67.

²³⁴ Протокол допиту свідка Христини Цвик про громадянина Йосипа Годунька (червень 10 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 69-71.

релігійного характеру. Також свідок Гринчишин зазначала, що ніколи не отримувала від громадянина Годунька харчів та одягу²³⁵.

Каральні органи, проаналізувавши дані допитів свідків щодо членства Годунька Йосипа Івановича в УЦК, постановили віднайти архівні матеріали, що свідчать про причетність Годунька до згаданої організації, а також роз'яснити, що собою представляє організація УЦК і в чому полягала суть їхньої діяльності в період 1941-1944 років²³⁶.

У відповідь із державного архіву Львівської області надійшов лист, у якому надавалися свідчення з митрополичої консисторії, а саме з особової справи отця Йосипа Годунька, в якій описувалося, що він в лютому 1943 року попросив назначити його сотрудником церкви Петра і Павла у Львові²³⁷, у зв'язку з тим, що він є делегатом УЦК Личаківського району і це би збільшило кількість прихожан у церкві²³⁸. До справи були додані статті отця Йосипа Годунька «Дорога доброго життя», «Нездорове явище», які, як зазначає слідчий, «антирадянського змісту». Також до справи було прикріплено ще одну статтю, у якій було написано про антирадянську діяльність отця Годунька під час німецької окупації. Усі ці матеріали були занесені до справи, як «документи, що мають значення для справи»²³⁹.

Переглянувши всі матеріали справи та допитавши нових свідків у справі засудженого Годунька Й. І., слідчий Ружинський подав клопотання про продовження додаткового розслідування терміном на один місяць²⁴⁰. Однак по закінченню цього терміну було подане наступне на продовження цього

²³⁵ Протокол допиту свідка Марії Гринчишин про громадянина Йосипа Годунька (червень 27 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 73-75.

²³⁶ Телеграма директору Львівського обласного державного архіву від начальника відділу УКДБ Львівської області / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 79.

²³⁷ Однак тут бачимо деякі розбіжності, адже під час допиту 6 липня 1945 року отця питали скільки років він служить сотрудником у церкві «Петра і Павла», на що той відповів, що служить там впродовж 12 років, тому не міг просити в 1943 році зробити його сотрудником, адже він вже був ним у цьому храмі. З цього можемо зробити висновок про те, що ця архівна довідка є сумнівного характеру (Пор. Протокол допиту Йосипа Годунька (липень 6 дня 1945 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 28).

²³⁸ Архівна довідка з матеріалів митрополичої консисторії / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 80.

²³⁹ Постанова про прилучення документів до справи (серпень 12 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 86-87.

²⁴⁰ Постанова про продовження терміну додаткового розслідування по архівній кримінальній справі (червень 24 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 89-90.

рослідування ще на один місяць²⁴¹. Такі затримки пов'язані з неможливістю знайти й допитати свідків, які давали свідчення у 1945 році у цій кримінальній справі.

15 серпня 1969 року слідчий УКДБ Львівської області лейтенант Ружинський написав висновок з архівної кримінальної справи, у якому описав всі зібрані ним факти по додатковому розслідуванню архівної кримінальної справи. З усіх знайдених ним доказів він:

[...] Вважав би: Постанову особливої наради при МВС СРСР від 27 березня 1946 року залишити в силі, змінивши кваліфікацію вчиненого злочину Годунько Йосипом Івановичем з ст. 54-1 «а» і ст. 54-11 КК УРСР на ст. 54-10 ч.2 і 54-11 КК УРСР, а його скаргу залишити без погодження²⁴².

З огляду на факти, які надав слідчий Ружинський, цей висновок було погоджено і затверджено помічником прокурора Львівської області Кравчуком. Він постановив, що « [...] його ув'язнення в виправний табір терміном на 8 років вважати обґрунтованим. В погодженні скарги Годунько Й.І. відмовити, про що йому повідомити»²⁴³.

Отримавши негативну відповідь по надісланій скарзі, отець Йосипа Годунько боротьбу за справедливість не завершує. Роком пізніше отець знову подав скаргу на перегляд справи, однак після перегляду справи знову було пред'явлено ті ж самі факти злочину та винесено вирок про те, що «Постанову особливої наради при МВС УРСР від 27 березня 1946 року залишити в силі [...]»²⁴⁴.

У 1972 році ієрей Йосип Годунько зробив ще одну спробу реабілітувати своє ім'я перед суспільством. Після цієї заяви знову почалася стандартна процедура додаткового розслідування, під час якої були виклики на допити, ті ж самі питання про членство в УЦК, про проповіді антирадянського характеру, про написання статей з антирадянським змістом, а також про пропаганду вступу

²⁴¹ Постанова про продовження терміну додаткового розслідування по архівній кримінальній справі (липень 24 дня 1969 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 92-93.

²⁴² Висновок по архівній кримінальній справі Годунько Йосипа Івановича / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 122-125.

²⁴³ Постанова про винесення вироку у перегляді справи Годунько Й.І. / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 126-127.

²⁴⁴ Висновок по архівній кримінальній справі (вересень 23 дня 1970 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 169-172.

молоді в дивізію «СС-Галичина». Попри всі ці дії та запитання збоку слідчих органів Радянської влади в кінцевому результаті вирок по перегляду архівної справи залишився тим самим: «Постанову особливої наради при МВС УРСР від 27 березня 1946 року залишити в силі [...]»²⁴⁵.

26 жовтня 1991 року, перебуваючи після операції на зламану ногу у лікарні для репресованих у Винниках, отець Йосип Годунько помер, так і не виборовши справедливості за життя. Похоронений отець Йосип на Личаківському кладовищі. Похоронні процесії проводилися у храмі святого Онуфрія (отці Студити)²⁴⁶. Усе своє майно ієрей Годунько заповів монахам-студитам, вважаючи, що вся його праця повинна бути віддана на благо його Церкви²⁴⁷.

Упродовж життя ієрей Йосип Годунько був змушений ходити із цим клеймом злочинця. Однак після його смерті та настання Незалежності України отця Годунька було реабілітовано посмертно. 31 травня 1994 року було видано документ, у якому зазначено про те, що «на Годунька Й.І розповсюджується дія ст. 1 Закону України від 17 квітня 1991 року «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» за відсутністю сукупності доказів, які стверджують обґрунтованість притягнення його до кримінальної відповідальності»²⁴⁸.

Підсумувавши вище написане, варто зазначити, що душпастирське служіння підпільного духовенства було нелегким, оскільки священнослужителі були змушені діяти в умовах повної конспірації. Отець Йосип Годунько проводив свою душпастирську діяльність в межах міста Львова, рідко виїжджаючи за місто. Ієрей Годунько був активним душпастирем, який вмів спілкуватися із молодим поколінням, дбаючи про їхній духовний та інтелектуальний розвиток. Отець Йосип активно підтримував зв'язки з греко-католицьким духовенством, дискутуючи з ними щодо обрядових та релігійно-політичних питань. Переймаючись майбутнім ГКЦ, надсилав листи до Митрополита Стернюка, у яких представляв своє бачення розвитку церкви.

²⁴⁵ Висновок по архівній кримінальній справі (липень 14 дня 1972 року) / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 188-191.

²⁴⁶ Гоцький В. *Помер о. Йосип Годунько* // <http://www.patriyarkhat.org.ua> (Дата звернення: 18.10.2021).

²⁴⁷ Петрук О., Погорілець Я. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // *Вірую* 17 (1995) 3.

²⁴⁸ Висновок відносно Годунька Й.І. по матеріалах кримінальної справи / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 195-196.

Перебуваючи під пильним наглядом КДБ, відправляв Літургії, хрестив дітей, давав передшлюбні науки, вінчав та читав лекції з релігієзнавства для монахів та студентів. Окрім цього, отець Годунько активно займався публіцистичною діяльністю. Його творчість налічує понад 50 праць на різну тематику (поезія, публіцистика, історія), які друкувалися у самвидаві, а також надсилялися за кордон, де були опубліковані як офіційні видання. У період боротьби за вихід Церкви з підпілля займав роль активного спостерігача за тогочасними подіями, будучи присутнім на багатьох відправах та маніфестах, приурочених виходу Церкви з підпілля. Після повернення з місць відбування покарання отець Йосип Годунько намагався очистити своє ім'я від ганебної плями злочинця, пишучи скарги у Генеральну прокуратуру СРСР. До останнього боровся за те, щоб бути реабілітованим перед суспільством. Однак був реабілітований лише посмертно, після здобуття Незалежності України у 1994 році.

ВИСНОВКИ

У ході Другої Світової війни західноукраїнські землі входили під протекторат різних держав. У кінцевому результаті ці землі увійшли до складу Радянського Союзу. Після смерті митрополита Андрея Шептицького радянська влада розпочала реалізацію плану по знищенню ГКЦ. У квітні 1945 року радянські органи безпеки розпочали арешт та репресії стосовно духовенства ГКЦ. Із архівних матеріалів СБУ дізнаємося, що найперше було арештовано усіх єпископів та найбільш активних священників, серед яких був і отець Йосип Годунько. Під час арешту в помешканні отця проводилися обшуки та пред'явлено йому дозвіл на арешт. Під час обшуків, радянські органи безпеки забрали із будинку отця його приватні речі, а також кошти, які так і не були повернені ієрею Годунькові. Після арешту та проведення обшуків отця Йосипа було перевезено до Львова для утримання під вартою та допитів.

Під час проведення слідчо-оперативних дій слідчі намагалися виснажувати арештованих фізично та морально. Із матеріалів слідства стає відомо, що для цього вони проводили допити у нічну пору доби. Усі свідчення священника Йосипа Годунька були заперечені фразою: «Ви говорите неправду». Ієрею Годунькові було пред'явлено звинувачення в антирадянській діяльності, проте отець усі ці звинувачення заперечував. Слідство над священнослужителем Йосипом Годуньком тривало близько одного року. Кінцевим результатом проведення слідчих дій був суд, на якому усі факти були фальшиві, а вирок був один – антирадянська діяльність. Внаслідок винесення судом вироку за статтями 54-1«а» та 54-11 КК УРСР отця було засуджено до 8 років виправних робіт у таборах Сибіру.

Після судового процесу та винесення вироку на священників очікувало ще одне важке випробування, а саме етап у місця відбування покарання. Отця Йосипа Годунька було відправлено спочатку до Донецька, а звідти до виправного табору у Норильську. Зі сторони наглядачів було особливе «пошанування» до священнослужителів. По приїзді до табору священників поселяли серед

найбільш небезпечних бандитів, які їх грабували та переслідували. Також були стукачі, які доносили на священників неправдиві свідчення, а також провокували їх. Усі ув'язнені були змушені працювати, отець Йосип Годунько, потрапивши до такого табору, був відправлений працювати на лісоповал, де відморозив палець на нозі і був переведений на пошту. Незважаючи на всі ці труднощі, священнослужитель Годунько далі продовжував своє душпастирське служіння у табірних умовах. Із архівних матеріалів Красноярського краю дізнаємося, що він давав шлюби, проводив чин похорону та служив Літургії.

У 1953 році, після смерті Сталіна, отця Йосипа Годунька та велику кількість греко-католицького духовенства було звільнено із місць відбування покарання. Після повернення до рідного краю на священників очікували жорсткі умови СРСР, згідно з якими вони не могли прописатися або знайти нормальну роботу. Отець Йосип після приїзду до Львова знайшов прихисток у дружини знайомого, де отець проживав аж до своєї смерті. Окрім житла, ієрею Годунькові вдалося влаштуватися на роботу санітаром у лікарню інвалідів Вітчизняної війни, де працював, аж до виходу на пенсію. Після повернення із заслання за священником Йосипом Годуньком наглядали представники КДБ, приходили до нього у помешкання із обшуками, викликали до себе в управління КДБ. Зважаючи на це, отець був змушений вдатися до хитрощів: всю свою церковну атрибутику підписувати прізвищем Думка. У разі обшуків пані Ірина Думка казала, що ці речі залишилися в пам'ять про її чоловіка, який також був священником.

Незважаючи на всі перешкоди та утиски з боку радянської влади, духовенство вело активну підпільну діяльність. Священники проводили таємні богослужіння, уділяли Святі Тайни. Отець Йосип Годунько відправляв Святі Літургії переважно вдома, до нього часто приходили в гості духовенство та миряни. Також уділяв Тайни Хрещення, Подружжя, готував дітей до першої сповіді та причастя. Уділення Святих Тайн переважно відбувалося вночі, усе відбувалося таємно. Окрім душпастирської діяльності, отець Годунько по особливому дбав про молоде покоління, наголошуючи, що в них майбутнє

Церкви та народу. Ієрей Йосип купував для молоді літературу, щоб навчалася, словники, книги з історії, ходив на зустрічі із студентами, інтелектуалами. Вдаючися до конспірації, отець Годунько передавав листи із його баченням на певні церковні питання для Митрополита через інших священників. Після виходу на пенсію священнослужитель читав лекції для монахів студитів. Вдавався до критики отців Василіян щодо обрядових питань, критикував позицію Ватикану щодо заходів, приурочених 1000-ліття хрещення Київської Русі, яке відбувалося у Москві.

Окрім душпастирського служіння, ієрей Йосип Годунько велику увагу приділяв публіцистичній діяльності, яку розпочав під час перебування у монастирі отців Василіян в Жовкві. Там він писав свої перші авторські твори та друкував їх у журналі «Місіонар», а також у газеті «Мета» та часописі «У Христі ж наша сила». У своїх працях отець Годунько писав про духовний розвиток, видавав частини із Катехизму, цитував Святе Письмо та надрукував твір про Володимирове Хрещення. Особливу увагу у своїй творчості ієрей Йосип Годунько приділяв отцю Маркіяну Шашкевичу, який, на його думку, був просвітителем українського народу. Він присвятив йому багато своїх творів, які побачили світ у періодичному виданні «Шашкевичіана» інституту імені о. Маркіяна Шашкевича у місті Вінніпег (Канада). Загалом його спадщина налічує понад 50 різних праць, серед яких найбільш відомими є «Серед блискавок і бурі» (про Йосафата Кунцевича), «Насліддя Святого Володимира» (про хрещення Київської Русі) та твори про Маркіяна Шашкевича.

З початком Перебудови в СРСР духовенство порушило питання легалізації ГКЦ. Одним із першим, хто заявив про вихід з підпілля, був колишній в'язень ГУЛАГу владика Павло Василик. Він разом із духовенством у 1987 році написали лист до папи Івана Павла II та генерального секретаря ЦК КПРС Михайла Горбачова. Роком пізніше відбулися відкриті процесії духовенства та вірних ГКЦ. У вересні 1989 року у Львові відбулася акція за легалізацію, яка зібрала 250-300 тисяч людей. Внаслідок цих протестів велика кількість Православних громад на Західній Україні заявили про перехід до лона ГКЦ. Усі

ці події призвели до визнання Церкви на рівні держави. За цими всіма подіями спостерігав отець Йосип Годунько, він не брав активної участі в акціях чи маніфестах, які були за легалізацію Церкви, однак був присутній на більшості із них. Після повернення собору святого Юра отець Йосип Годунько відіграв важливу роль в ідентифікації Митрополита Андрея як священник, який особисто бачив поховання та вкладання у гріб праведного Митрополита.

Завдяки цій праці можемо проаналізувати на прикладі отця Йосипа Годунька, яким було життя та діяльність греко-католицького духовенства в умовах переслідування та репресій. Тема є важливою, оскільки дає усвідомлення тогочасних реалій та подій, з якими зіткнулася наша Церква та її духовенство. Праця є актуальною, тому що висвітлює діяльність радянських спецслужб, спрямованих на цілковите знищення ГКЦ та всіх, хто причетний до неї. Дослідження дає нову інформацію про діяльність греко-католицького духовенства на засланнях, масштаби душпастирської праці в умовах підпілля. Ця дослідницька праця розкриває правду про переслідування ГКЦ каральними органами СРСР, а також висвітлює героїзм та силу духу священників ГКЦ. Важливим було висвітлити арешт та судовий процес над отцем Годуньком. Показати, якою була його праця на засланнях та в підпіллі, після повернення з місць відбування покарання.

Під час цього дослідження були труднощі із доступом до архівних джерел, що пов'язано із карантинними обмеженнями. Проблеми виникали із опрацюванням архівних матеріалів, оскільки якість рукописних аркушів із текстами допитів була поганою, інколи нечитабельною. Проте, незважаючи на ці труднощі, які виникали із джерельною базою, тема була опрацьована максимально. Досліджуючи тему «Через підпілля до легалізації: отець Йосип Годунько - душпастир Катакомбної Церкви», поставлені завдання було виконано.

Підсумовуючи вище написане, варто зазначити, що підпільне духовенство, яке перейшло через виправні табори, залишалося й надалі вірним своїй Церкві та українському суспільству. Завдяки жертвності та самопожертві духовенства

ГКЦ змогла вистояти та офіційно відродитися із підпілля у 1989 році. Ієрей Йосип Годунько – один із прикладів священнослужителя, на душпастирській діяльності якого наша Церква змогла витримати усі переслідування та гоніння і розвиватися. Можна з впевненістю сказати, що отець Годунько був представником покоління священників, завдяки яким ГКЦ вистояла. Церква повинна пам'ятати своїх священників, які героїчно сповідували свою віру під час важких випробувань, а для нас постать ієрея Годунька має бути натхненням та прикладом для наслідування.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

АРХІВНІ ДОКУМЕТИ

1. АСУЛ, ф. 15, спр.164, т. 1; т. 2.: «Отець Йосип Годунько», «Храм св. ап. Петра і Павла на вул. Личаківській, у якій отець Годунько був сотрудником до арешту», «Отець Йосип Годунько на роботі в лікарні інвалідів Вітчизняної Війни».
2. ГДА СБУ, ф. 3, спр. 2276: «Дело с отчетами по церковникам и сектантам за 1956 год», Том 2, арк. 1; 47.
3. ГДА СБУ, ф. 65, спр. ФП-67829: «Дело по обвинению Слипого И.И и Блавацкого И.И.» в 11-х томах, Том 8, арк. 68-71.
4. ГДА СБУ, ф.65, спр. С-9113: «Групповая агентурная разработка “Рифы”» Том 1, арк. 277; Том 20, арк. 286.
5. Приватний архів отця Теодора Заблоцького: «Посвідка надзвичайного слухача ЛБА Йосипа Годунька», «Ручний хрест отця Йосипа Годунька», «Фелон священика Годунька з надписом для конспірації «Думка».
6. УСБУ ЛО, спр. П-32612: «Дело по обвинению Годунько Йосифа Ивановича» в 1-му томі, Том 1, арк. 2; 3; 5-6; 7; 11-14; 16-18; 19; 22-23; 24-26; 27; 32; 34; 35; 38; 50; 53; 59; 60-63; 65; 66-67; 69-71; 73-75; 79; 80; 86-87; 89-90; 92-93; 122-125; 126-127; 169-172; 188-191; 195-196.

ІНТЕРВ'Ю

7. Годунько о. Йосип. Інтерв'ю від 1991 / Інтерв'юєр Б. Гудзяк // спр. П-1-1-108.19.
8. Даньків о. Іван. Інтерв'ю від 05.04.2002 / інтерв'юєр Ю. Сенів // АПЦ спр. П-1-1-465.
9. Дмитрух Севастіян. Інтерв'ю від 06.10.2021 / Інтерв'юєр Заблоцький Маркіян // Приватний архів автора.
10. Думка Ірина. Інтерв'ю від 22.06.1996 / інтерв'юєр С. Смолюк// АПЦ спр. П-1-1-108.15.

11. Дуткевич Віталій. Інтерв'ю від 06.10.2021 / інтерв'юер М. Заблоцький // Приватний архів автора.
12. Заблоцька Марія. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юер Заблоцький Маркіян // приватний архів автора.
13. Заблоцький Теодор. Інтерв'ю від 19.10.2021 / інтерв'юер Заблоцький М. // Приватний архів автора.
14. Каспришин Надія. Інтерв'ю від 09.12.2018 / Інтерв'юер Заблоцький Роман // Приватний архів автора.
15. Костюк о. Методій. Інтерв'ю від 14.03.2002 / інтерв'юер І. Никифорук // АПЦ спр. П-1-1-645.
16. Тихий о. Ярослав. Інтерв'ю від 22.02.2004 / інтерв'юер Л. Ющик // АПЦ спр. П-1-1-80.

ОПУБЛІКОВАНІ ДОКУМЕНТИ

17. «План заходів НКДБ УРСР щодо арештів греко-католицьких священників у м. Львові» / П. Франко, *Репресоване духовенство УГКЦ* / за ред. Є. Пронюка, Львів, 2006.
18. *Воєнна округа УПА «Буг»: Документи і матеріали 1943-1952* / Літопис УПА Т. 13 // НАН України, Київ-Торонто, 2009.
19. Кримінальний кодекс УРСР, Київ: державне видавництво політичної літератури УРСР 1950.
20. Сергійчук В., *Ліквідація УГКЦ. Документи радянських органів державної безпеки. Т. 1* / Упор. Н. Сердюк, С. Кокін, Київ, 2006.
21. Сергійчук В., *Нескорена Церква: подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*, Київ, 2001.
22. Сліпий Й. *Спомини* / ред. І. Дацько, М. Горяча, Львів-Рим, 2017.

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

- 23.«Великий Син Української Греко-Католицької Церкви і Українського народу Архієпископ Володимир Стернюк» // *Львівські Архiepархіальні Вісті* 1997 №5, 34.
- 24.«Два нові наші владика» // Єпархіальний вісник №5 (1946), 6-7.
- 25.Білас В. *Репресії радянських органів держбезпеки проти УГКЦ у Львівській області (1944-1946)*, Український Визвольний Рух №15 (2011), 240; 248-249.
- 26.Каспришин Р. *Я не Русин, а Українець* // *Місіонар* №4(114) (2002), 25; 26.
- 27.Марунчак М. «Св. п. Й. Годунько — ревний священник і патріот» *Свобода* №26 (08.02.1992), 4.
- 28.Мизак Н. *Переслідування УГКЦ у 40-50-х рр. ХХ ст.: ліквідація і наслідки* // *Релігія та Соціум* №2(4) (2010), 45-46.
- 29.Мизак Н. *Українські міжконфесійні періодичні видання в умовах гітлерівської окупації України (1941-1944 рр.)* // *Релігія та соціум. Міжнародний часопис*. Вип. 3-4 (15-16) Чернівці 2014, 47-56.
- 30.*Нові книжки і журнали* // *Діло* №278 (18.10.1935), 8.
- 31.*Нові книжки і журнали* // *Діло* №95 (11.04.1935), 8.
- 32.Пекар А. В. *Ісповідники віри нашої сучасности*, Львів, 2002. –С. 31-32.
- 33.Петрук О., Погорілець Я.. *В церкві стоячи слави твоєї, думаємо, Господи, що ми на небі* // *Вірую* 17 (1995), 3.
- 34.Щурат В. *Про «Братство тверезости»* // *Діло* №341 (19.12.1934), 4.

ЛІТЕРАТУРА

- 35.Бабинський А. *Історія УГКЦ за 90 хвилин*, Львів, 2018.
- 36.Бойко Р. «Особливості греко-католицького підпілля в Україні напередодні легалізації УГКЦ» // *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*, серія : Історичне релігієзнавство, Вип. 1, 2009, 13-24.

37. Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950)* / перекл. Н. Кочан за ред. Турія О., Львів, 2005.
38. Гавриш І. *Душпастирська діяльність Греко-Католицького духовенства Станиславівської єпархії у «Катакомбний» період (1946-1989 рр.)* // Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир», *Богослов'я* 7 (2015), 147-152.
39. Гриньох І. *Знищення Української Католицької Церкви російсько-більшовицьким режимом*, Мюнхен, 1970.
40. Гуркіна С. «Образ сили духу»: греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії після Другої світової війни і проблема персоніфікації релігійних переконань та ідентичності // *Україна модерна* (2007), 99-110.
41. Гуркіна С. *Дві долі: греко-католицьке духовенство і радянська влада* // Схід/Захід: історико-культурологічний збірник. Вип. 11-12, Харків, 2008. – С. 265-282.
42. Даценко С. «Віра в неволі. З особистих паратифів в'язнів ГУЛАГУ у фандовій колекції меморіалу» // *Військово-історичний меридіан*, №1 (23) Електронний науковий фаховий журнал 2019, 62-71.
43. Дмитрух С. *Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха-редемпториста, Місцєблюстителя і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка*, Львів, 2007.
44. *До світла воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви.*, Львів, 2014.
45. Епплбом Е. *Історія ГУЛАГУ* / перекл. А. Іщенко, Київ, 2006.
46. Іжевський А. *Василіанське підпілля 1950-х рр.: рукописна молитва-послання сестри Парфенії (ЧСВВ) 1954 р.* // *Карпати: людина, етнос, цивілізація* вип. 7-8 (2017-2018), 285-292.
47. Кагуй П. *Діяльність Української Греко-Католицької Церкви на теренах України у 1946-1990 роках* // *Катакомбна Церква*, Львів, 2009. – С. 34-38.
48. Капітан Л. *Ліквідація Греко-Католицької Церкви у Закарпатті, 1945-1949 рр.: ідеолого-пропагандистська складова.* // *Краєзнавство* вип. 3 (2012), 71-83.

49. Концур-Карабінович Н.М. *Греко-католицька церква. Початки підпілля, Івано-Франківськ, 2011.*
50. *Мартирологія українських Церков у чотирьох томах, Т. 2: Українська Католицька Церква / упор. О. Зінкевич, Т. Р. Лончина. Торонто – Балтимор, 1985.*
51. Мичка-Гірник К. *Отець Йосип Годунько: «Маркіян Шашкевич Ante Portas!» // Будитель Галицької України-Руси. До 200-ліття від дня народження Маркіяна Шашкевича. Львів, 2011. – С. 100-103.*
52. Пащенко В. *Греко-католики в Україні.* - Полтава, 2002.
53. *Переслідувані за Правду: Українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст., Львів, 2016.*
54. *Підпільна Церква в умовах тоталітарної держави, Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2012.*
55. Салига Т. *Імператив.* Львів, 1997.
56. *Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської академії у Львові 1928-1929-1944, Торонто-Чикаго, 1973.*
57. *УГКЦ - переслідувана, та не подолана / упоряд. П. Голіней, Л. Струк. Делятин, 2007.*
58. Филонов В.И. *История взаимодействия Русской православной церкви с Ватиканом в контексте развития католического экуменизма (середина ХХ – начало ХХІ в.).* Ph.D. Диссертация, Орловский государственный университет, 2014.
59. Франко П. *Репресоване духовенство УГКЦ / за ред. Є. Пронюка, Львів: ПП Фріауф Р. І., 2006.*

ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА

60. «Війна після війни (1944-1953)» / сайт: Територія терору <http://www.territoryterror.org.ua> (Дата звернення: 28.03.2021).

61. «Галичина, дивізія» // *Енциклопедія сучасної України*, сайт: <https://esu.com.ua> (Дата звернення: 18.09.2021).
62. «Ліквідація УГКЦ» // сайт: Територія терору, <http://www.territoryterror.org.ua> (Дата звернення: 11.03.2021).
63. «Словник термінів» // сайт: Територія терору, <http://www.territoryterror.org.ua> (Дата звернення: 09.04.2021).
64. «Церква в підпіллі (1946-1989)» / сайт: *Українська Греко-Католицька Церква* <http://ugcc.ua> (Дата звернення: 01.04.2021).
65. Бублик Т., *Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності комітету захисту УКЦ (середина 1980-х – початок 1990-х рр.)*, сайт: Інститут Історії Церкви Українського Католицького Університету <http://ichistory.org.ua> (Дата звернення: 1.10.2021).
66. Гірник О. *Adversus haereses* публічного богослов'я // zbruc.eu (Дата звернення: 13.10.2021).
67. Гоцький В., *Помер о. Йосип Годунько* // <http://www.patriyarkhat.org.ua> (Дата звернення: 18.10.2021).
68. Гринчишин Н., *Публікації Андрея Шептицького на сторінках часопису «Христос наша сила»* // www.lsl.lviv.ua (Дата звернення: 17.10.2021).
69. Дворецкая А.П. *Репрессированные католические священники на енисейской земле* // <https://memorial.krsk.ru> (Дата звернення: 23.09.2021).
70. Дмитришин С.І., *Мельник Михайло Іванович* // *Енциклопедія сучасної України* <http://esu.com.ua> (Дата звернення: 13.03.2021).
71. *Легалізація Української Греко-Католицької Церкви* // osvita.ua (Дата звернення: 17.10.2021).
72. Литвин М.Р. *Дрогобицька область* // *Енциклопедія історії України*: Т. 2 / <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 29.03.2021).
73. Марцелюк П., *Арешт о. Йосифа Осташевського - душпастиря Підберіців*, missiopc.blogspot.com (Дата звернення: 16.10.2021).

74. Першина Т.С. *Український Центральний Комітет* // Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2: <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 24.07.2021).
75. Полушин Д.В. *Репрессированная культура: духовная жизнь Норильского исправительно-трудового лагеря в 1935-1956 гг.* // <https://memorial.krsk.ru> (Дата звернення: 23.09.2021).
76. Помер владика Михайл Сабрига, <portal.lviv.ua> (Дата звернення: 16.10.2021).
77. Рубльов О., Галан Ярослав Олександрович, *Енциклопедія історії України: Т.2. / Інститут історії України НАН України* <http://www.history.org.ua> (дата звернення: 12.03.2021).
78. Рубльова Н. *Костельник Гавриїл Теодорович* // *Енциклопедія історії України: Т. 5. / Інститут історії України НАН України* <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 13.03.2021).
79. Сиротинин В. *Ксендзы в Сибири* // <https://memorial.krsk.ru> (Дата звернення: 23.09.2021).
80. *Словник української мови (Академічний тлумачний словник (1970-1980))* <http://sum.in.ua> (Дата звернення: 20.09.2021).
81. *Словopedia*, <http://slovoopedia.org.ua> (Дата звернення: 26.09.2021).
82. Стеблій Ф.І. *Шашкевичіана - журнал* // *Енциклопедія історії України: Т. 10* <http://www.history.org.ua> (Дата звернення: 01.10.2021).
83. Шаповал Ю.І. *“ГУЛАГ”* // *Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України, "Наукова думка", Київ 2004* <http://www.history.org.ua/> (Дата звернення: 20.09.2021).

ВІДЕО

84. «Документальний фільм “Справа “Рифи”», 2017, <https://www.youtube.com> (Дата звернення: 20.09.2021).

-
85. «О. Микола Пристай. *Арешт, заслання, розпад СРСР*», з арх. телестудії УГКЦ «Собор», 1996, <https://www.youtube.com> (Дата звернення: 15.12.2020).

ДОДАТКИ

Додаток №1²⁴⁹

СОВЕРШЕНО СЕКРЕТНО

Разослано: т. Меркулову, т. Кобулову, т. Федотову

2 копии

СПЕЦИАЛЬНОЕ СООБЩЕНИЕ

О результатах операции по греко-католическому униатскому духовенству

В соответствии у намеченным планом мероприятий по униатам, в ночь на 12 апреля с.г. произведена операция в Львовской, Тернопольской, Станиславской и Дрогобычской областях УРСР.

По всем четырем областям подлежало аресту 58 человек, из них, по состоянию на 12.4. с. Г., арестовано 41 человек, в том числе: митрополитов – 1, епископов – 4, священников – 26, диаконов – 2, студентов дух[овной] академии – 3, церковного актива – 1, оуновцев-нелегалов, связанных с духовенством – 4.

В ходе операции на территории собора «Святого Юра», помимо проводившихся арестов, было подвергнуто проверке свыше 150 человек, из числа которых задержано 18 человек, проживавших без документов, укрывавшихся в подвалах и на крыше собора.

Во время производства обысков изъято: гранат – 5 штук, винтовочных патронов – 250, кинжалов – 1, радиоприемников – 4, ротаторов – 2, пишущих машинок – 14, фотоаппаратов – 14, денег совзнаками – 108.000 руб., долларов американских – 40. Помимо этого, изъято большое количество антисоветской националистической литературы, националистических эмблем «трезуб», переписки и документов, представляющих оперативный интерес.

Из числа студентов студентов духовной академии и семинарии 159 человек нами были переданы в Военкомат, из которых по г. Львову мобилизовано в

²⁴⁹ «Витяг із спецповідомлення наркома держбезпеки УРСР С. Савченка до НКДБ СРСР про результати операції проти греко-католицького духовенства» / В. Сергійчук *Ліквідація УГКЦ. Документи радянських органів державної безпеки. Т. 1* / Упор. Н. Сердюк, С. Кокін, Київ: ПП Сергійчук М.І. 2006, 526-527.

Красную Армию 120 человек, по г. Станиславу – 39 человек, а помещения их переданы для использования под госпитали и другие организации. После этого мероприятия эти учебные заведения фактически прекратили свое существование.

Операция прошла без каких-либо эксцессов. [...]

Додаток №2²⁵⁰

«Утверждаю»

Начальник Управления НКГБ Львов. обл.

Генерал-Лейтенант

ВОРОНИН

Обвинительное заключение

По обвинению Годунько Иосифа Ивановича

По ст.ст. 54-1 «а» и 54-11 УК УССР.

12 апреля 1945 г. 2-м отделом УНКГБ Львовской области был арестован и привлечен в качестве обвиняемого по настоящему делу ГОДУНЬКО Иосиф Иванович.

Следствием по делу – УСТАНОВЛЕНО:

ГОДУНЬКО будучи к-р националистически настроенным в период воссоединения западных областей Украины с УССР в 1939 г. Бежал на территорию Польши оккупированную немецкими войсками. После начала военных действий между СССР и фашистской Германией в 1941 году и оккупацией немцами Львовской области, возвратился в гор. Львов где поступил на должность председателя Лычаковской делегатуры УЦК /Украинского Центрального Комитета/. Будучи в этой должности на протяжении всего периода оккупации – ГОДУНЬКО выполнял все приказания и распоряжения исходящие от немецких оккупационных властей и УЦК. Используя богослужение в Церкви «Петра и Павла» ГОДУНЬКО в своих проповедях летом 1943 г. и весной 1944 г. выступал с призывом поступать в дивизию «СС-Галиция», а также организовать резню поляков с целью создания, так называемой «самостийной» Украины. ГОДУНЬКО будучи враждебно настроен в отношении Советской власти на протяжении длительного времени выступал в печати в антисоветском клеветническом духе.

/л.д.

²⁵⁰ Витяг із обвинувального акту по звинуваченню Годунько Йосипа Івановича / УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 38.

Додаток №3²⁵¹
Протокол допроса

г. Львов

20 января 1959 года

Ст. следователь следуправления КГБ при ДМ
УССР майор Тарасенко, допросил в качестве свидетеля –

Годунько Иосифа Ивановича 1906 года рождения, уроженца г. Ярослав Краковского воеводства (Польша) украинца, гражданина СССР, беспартийного, с высшим богословским образованием, не женатого, в 1946 году судимого Особым Совещанием при МГБ СССР к 8 годам ИТЛ по ст. 54-1а УК УССР. Проживает в г. Львове по ул. Гонты д.8 кв. 14 и работает фельдшером в Обласной туберкулезной больнице.

Об ответственности за отказ об даче показаний и дачу ложных показаний по ст. ст. 87 и 89 УК УССР предупрежден.

Вопрос: Владеете ли вы русским языком?

Ответ: Да, русским языком владею хорошо.

Вопрос: Когда вы прибыли во Львов?

Ответ: После отбывания наказания в Воркутлаге я в 1953 году прибыл во Львов, нанял квартиру, поступил на работу и проживаю во Львове до настоящего времени.

Вопрос: Какого вы вероисповедания?

Ответ: Я по вероисповеданию грекко-католик. После окончания в 1933 году Львовской Духовной Академии я был рукоположен в сан священника и работал священником во Львове до 1945 года, то есть до момента ареста. После освобождения из заключения я, как священник своих обязанностей не выполняю, а молюсь сам у себя дома и иногда посещаю православную церковь.

Вопрос: С кем вы поддерживали связь из числа униатского духовенства после освобождения из заключения?

²⁵¹ Витяг із протоколу допиту отця Йосипа Годунька (Січень 20 дня 1959 року) // ГДА СБУ, т. 2. спр. ФП-67829, арк. 68-71.

Ответ: Как только я возвратился из заключения, то написал одно письмо митрополиту Слипому Иосифу в Маклаково Красноярского края. Это было в 1954 году. Я ему в письме написал поздравление в связи с его именинами. Слепой также мне прислал ответное письмо, в котором поблагодарил меня за поздравление. Больше со Слепым я переписки не имел и с другими священниками связи не поддерживал. Откуда я узнал адрес Слепого не помню.

Вопрос: Получали вы какие-либо послания Слепого?

Ответ: Никаких посланий от Слепого я не получал и их не читал, но знаю что Слепой во Львов прислал свое «Рождественское послание». Это послание мне во Львове приходилось видеть примерно в 1954 или 1955 году. Кто мне его показывал за давностью времени не помню, кажется кто-то из священников. Я его не стал читать, так как и без Слипого знал о рождении Христа, а потом меня это не интересовало. О других посланиях Слипого я ничего не слышал.

Вопрос: Что вам известно о враждебной деятельности униатского духовенства в настоящее время?

Ответ: О какой-либо деятельности униатского духовенства мне ничего не известно. Я этими вопросами в настоящее время не интересуюсь и ни с кем из священников не встречаюсь. Униатской церкви сейчас не существует.

Протокол мною прочитан. Показание с моих слов записано правильно.

Допросил ст. следователь следуправления КГБ при ДМ УССР

М-р Тарасенко

ІЛЮСТРАЦІЇ

Ілюстрація №1

Отець Йосип Годунько²⁵²

Ілюстрація №2

Посвідка надзвичайного слухача ЛБА Йосипа Годунька²⁵³

²⁵² «Отець Йосип Годунько» // АСУЛ, ф. 15, стр.164, т. 1.

²⁵³ «Посвідка надзвичайного слухача ЛБА Йосипа Годунька» // Приватний архів о. Теодора Заблоцького.

Ілюстрація №3

Храм св. ап. Петра і Павла на вул. Личаківській, у якому отець Годунько був
сотрудником до арешту²⁵⁴

Ілюстрація №4

Отець Йосип Годунько на роботі в лікарні інвалідів Вітчизняної Війни²⁵⁵

²⁵⁴ «Храм св. ап. Петра і Павла на вул. Личаківській, у якій отець Годунько був сотрудником до арешту» // АСУЛ, ф. 15, спр.164, т. 2.

²⁵⁵ «Отець Йосип Годунько на роботі в лікарні інвалідів Вітчизняної Війни» // АСУЛ, ф. 15, спр.164, т. 1.

Ілюстрація №5

Ручний хрест отця Йосипа Годунька²⁵⁶

Ілюстрація № 6

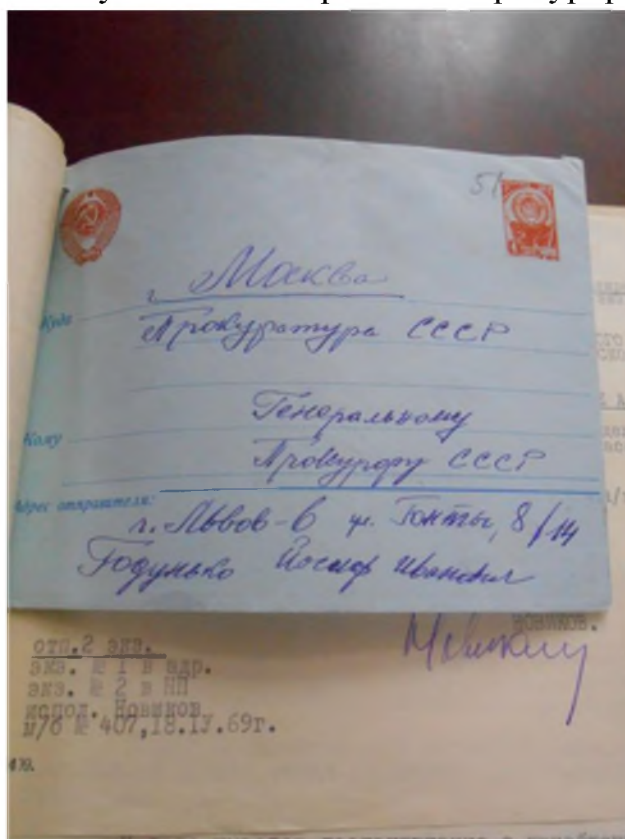
Фелон священника Годунька з надписом для конспірації «Думка»²⁵⁷

²⁵⁶ «Ручний хрест отця Йосипа Годунька» // Приватний архів отця Теодора Заблоцького.

²⁵⁷ Фелон священника Годунька з надписом для конспірації «Думка» // Приватний архів отця Теодора Заблоцького.

Ілюстрація №7

Лист ієрея Годунька до Генерального прокурора СРСР²⁵⁸

Ілюстрація №8

Процесія вулицями Львова за легалізацію ГКЦ 17 вересня 1989 року²⁵⁹

²⁵⁸ «Лист ієрея Годунька до Генерального прокурора СРСР» // УСБУ ЛО, спр. П-32612, арк. 51.

²⁵⁹ Процесія вулицями Львова за легалізацію ГКЦ 17 вересня 1989 року // сайт: *RISU* <https://risu.org.ua/ua> (Дата звернення: 28.11.2021).